

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 11/4'2018

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 28 від 13

листопада 2018 року) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 35 від 15 листопада 2018 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 30.11.2018

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2018
© "Економіка. Фінанси. Право",
2018

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ м. Київ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, професор кафедри аудиту КНЕУ, директор аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Аудиторської палати України

Величко Олена Георгіївна, Радник Першого віце-прем'єр міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України, член Аудиторської палати України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, Заслужений працівник освіти України

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор.

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., професор

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСОНА, член Аудиторської палати України

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, виконуючий обов'язки ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент

Кононенко Леонід Миколайович, к.ю.н., професор

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор:

Туманян Анна Оганесівна

ЗМІСТ

О.М. МИХАЙЛОВСЬКИЙ. Щодо проблем класифікації суб'єктів аграрного права	4
І.М. ЄПІФАНОВА, В.Д. КОПІЄВСЬКА. Значення, сучасний стан та перспективи розвитку електротехнічної промисловості країни	8
Л.І. ЧЕРНИШОВА, О.С. ЧІЧКАН. Укріплення управлінського інструментарію для забезпечення концепції сталого розвитку	13
Ю.В. ШУШКОВА, М.В. ВАЦЯК. Аналіз рівня платоспроможності ПРАТ "Львівобленерго"	19
А.В. ІВАЩЕНКО, О.В. ВОЛОШИНА, В.В. МОЛОЧЕНКО. Міжнародний туризм як складова продуктивних сил України	24
Т.М. ЯМНЕНКО, І.С. УТЕХІНА. Сучасний стан нормативно-правового регулювання фармацевтичного сектору у галузі охорони здоров'я	28
С.І. ДРОБЯЗКО. Features of insurance as a element of economic security of insurance sector companies	32

АНОТАЦІЇ, КОМЕНТАРІ, КОНСУЛЬТАЦІЇ

А.О. ТУМАНЯН. Коментар щодо законопроекту про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України № 9260 від 05.11.2018 р.	35
--	----

МИХАЙЛОВСЬКИЙ

Олександр Михайлович
mikhailovskiy97@gmail.com

УДК 349.42

ЩОДО ПРОБЛЕМ КЛАСИФІКАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО ПРАВА

IN RELATION TO PROBLEMS OF CLASSIFICATION SUBJECTS OF
AGRARIAN LAW

студент, Національний
юридичний університет імені
Ярослава Мудрого, Інститут
підготовки кадрів для органів
юстиції України

Стаття присвячена проблемам класифікації суб'єктів аграрного права. Розглянуто класифікації за трьома критеріями: формами власності, порядком заснування та формування статутного фонду, організаційно-правовими формами. Висвітлено окремі проблеми зазначених класифікацій, зокрема зацікавлено увагу на проблемі існування форми колективної власності в межах класифікації за формами власності та на складнощях у співвідношенні корпоративних і кооперативних суб'єктів. Досліджено та зіставлено думки науковців та вчених в межах заданої тематики. Зазначено про необхідність системного підходу до виправлення недоліків.

* * *

Статья посвящена проблемам классификации субъектов аграрного права. Рассмотрены классификации по трем критериям: формам собственности, порядку учреждения и формирования уставного фонда, организационно-правовым формам. Освещены отдельные проблемы указанных классификаций, в частности акцентировано внимание на проблеме существования формы коллективной собственности в пределах классификации по формам собственности и на сложностях в соотношении корпоративных и кооперативных субъектов. Исследованы и сопоставлены мнения ученых в пределах заданной тематики. Отмечена необходимость системного подхода к исправлению недостатков.

* * *

The article is sanctified to the problems of classification of agrarian legal subjects. Classifications are considered on three criteria: form of property, order of founding and forming of charter fund, legal form. The separate problems of the marked classifications are reflect, in particular pay attention to the problem of existence of pattern of collective ownership within the limits of classification on the patterns of ownership and on complications in correlation of corporate and co-operative subjects. Research and opinions of scientists and scientists are confronted within the limits of the set subjects. It is marked about the necessity of approach of the systems to the correction of defects.

Introduction says about importance of agrarian production in the system of national economy, a requirement registers in correlation of different looks of scientists, selection of expedient legal categories for perfection and systematization of agrarian legislation, realization of him further reformation. Purpose of the article is research of legislation and systematization of knowledge are in relation to agrarian legal, determination and opening of basic problems of their classification subjects.

Result in article says about classification subject of agrarian law on three criteria: form of property, order of founding and forming of charter fund, legal form. The set expediency of division of agricultural enterprises is on the enterprises of cooperative and corporate types of legal form. Essence of division of subjects is found out on unitary and corporate according to order of founding and forming of charter fund. At the same time the problem of classification of agrarian legal subjects is investigational after form of property, the problem of existence collective pattern of ownership and collective agricultural enterprises is distinguished.

Conclusion in the article writes about a presence of problems is in interpretation and understanding of certain categories of right, it is marked about the necessity of further research of agrarian legal, their intercommunications and correlation subjects, marked that some problems have inter-branch and common law character, and that is why need more detailed and organized order of decision.

Ключові слова: класифікація, суб'єкти аграрного права, форми власності, сільськогосподарські підприємства

Ключевые слова: классификация, субъекты аграрного права, формы собственности, сельскохозяйственные предприятия

Keywords: classification, subjects of agrarian law, form of property, agricultural enterprises

ВСТУП

В наш час аграрне виробництво є однією з найважливіших галузей виробничої сфери господарського комплексу. Аграрний сектор України з його базовою складовою, сільським господарством, є системоутворюючим у національній економіці та формує продовольчу безпеку країни.

В умовах проведення в країні аграрної реформи, науково-технічного прогресу, постійної модернізації аграрних відносин виникає потреба в удосконаленні та систематизації аграрного законодавства, дослідженні тих базисних елементів, на основі яких будується аграрна галузь.

Саме тому основою для наукового дослідження були вибрані суб'єкти аграрного права та їх окремі класифікації.

Ці питання досліджували у своїх наукових працях провідні українські фахівці, такі як: В.М. Єрмоленко, В.П. Жушман, О.О. Погрібний, В.Ю. Уркевич, В.М. Гайворонський, В.І. Семчик, В.М. Корнієнко та інші. Співвідношення та зіставлення різних поглядів на класифікацію суб'єктів аграрного права допоможе в пошуках істини, виокремленні доцільних та доречних категорій та здійсненні напрацювань для подальшого реформування законодавства.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є дослідження законодавства та систематизація знань щодо суб'єктів аграрного права, визначення та розкриття основних проблем їх класифікації.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічним підґрунтям дослідження стали наукові праці та методичні напрацювання провідних українських вчених, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

Під час написання роботи використовувалися методи теоретичного узагальнення, а також такі загальнонаукові та загальнофілософські методи дослідження як аналіз, порівняння та синтез.

РЕЗУЛЬТАТИ

Існує чимало наукових позицій стосовно визначення і складу суб'єктів аграрного права. Так, О. Погрібний виділяє таких суб'єктів аграрного права як: юридичні особи всіх форм власності, державні органи, до компетенції яких належить регулювання сільського господарства в Україні, громадяни та особи без громадянства, що господарюють на землі, а також займаються виробництвом, переробкою, реалізацією сільськогосподарської продукції та обслуговуванням сільськогосподарських товаровиробників [11, с. 94].

На думку В. Єрмоленко, суб'єктом аграрного права є особа, визначена законодавством, яка наділена сукупністю прав і обов'язків, достатніх для забезпечення участі у аграрних правовідносинах [5, с. 79]. Відповідно до цього визначення суб'єкти поділяються на юридичних і фізичних осіб.

Поряд з загальним підолом важливою є спеціальна класифікація суб'єктів – юридичних осіб, що є досить розгалуженою і багатоаспектною.

Так, суб'єктів аграрного права можна класифікувати за різноманітними критеріями, зокрема залежно від форм власності, порядку заснування та формування статутного фонду, організаційно-правових форм, кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції, за особливостями правоздатності та виконуваними функціями тощо.

О. Мельничук та Н. Опольська за формами власності виділяють наступних суб'єктів аграрного права: 1) приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи); 2) комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади; 3) державне підприємство, що діє на основі державної власності; 4) підприємство, засноване на змішаній формі власності; 5) іноземне підприємство, внески до статутного капіталу якого становлять 100 % [10, с. 78].

Натомість, В. Корнієнко і Н. Погорєцька додатково зазначають про наявність суб'єктів аграрного права, заснованих на колективній власності і відносять до них сільськогосподарські виробничі кооперативи, акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, асоціації тощо [7, с. 49].

Різні точки зору пов'язані насамперед з проблемою існування таких категорій як право колективної власності, колективні підприємства, їх співіснування з категоріями приватної власності.

Одні автори, в тому числі О. Вінник, наполягають на існуванні права колективної власності і зазначають, що воно відображається в підприємствах колективної форми власності [2, с. 70]. Зокрема, до таких підприємств в галузі аграрного права відносять сільськогосподарські кооперативи, сільськогосподарські

товариства з обмеженою відповідальністю, сільськогосподарські акціонерні товариства тощо.

Інші (С. Кваша, В. Лавринович, Н. Лавринович) – заперечують існування колективної власності, вказуючи про належність вищезазначених видів до підприємств приватної загальної власності [9]. Остання позиція обґрунтовується тим, щомайно, передане в розпорядження юридичній особі як внесок засновниками, або майно, набуто на інших підставах, стає приватною власністю цієї юридичної особи, а тому колективна власність в таких випадках виключається.

У свою чергу чинне законодавство виокремлює таку категорію як право колективної власності. Так, відповідно до ч. 1 ст. 63 Господарського кодексу України залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів: 1) приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи); 2) підприємство, що діє на основі колективної власності; 3) комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади; 4) державне підприємство, що діє на основі державної власності; 5) підприємство, засноване на змішаній формі власності; 6) спільне комунальне підприємство, що діє на договірних засадах спільного фінансування (утримання) відповідними територіальними громадами – суб'єктами співробітництва. [3]

Такий поділ підтверджує позиції частини науковців щодо існування колективної власності, проте залишає питання стосовно вектору розвитку законодавства в межах аграрної реформи, що проводиться. Проблеми класифікації, на мій погляд, полягають в тому числі і у співвідношенні та співзвучності колективного сільськогосподарського підприємства як добровільного об'єднання громадян, створеного для спільного виробництва сільськогосподарської продукції і товарів, та сільськогосподарського підприємства колективної форми власності як категорії, до якої належать, зокрема, сільськогосподарські кооперативи, сільськогосподарські підприємства корпоративного типу, сільськогосподарські колективні підприємства тощо.

Колективні сільськогосподарські підприємства як організаційна форма колективного сільськогосподарського виробництва були створені в ході реорганізації колгоспів. На сьогодні їх створення є неможливим, адже чинним законодавством це не передбачено. Зокрема, Класифікатор організаційно-правових форм господарювання не містить такої форми, як колективне сільськогосподарське підприємство, і забороняє реєстрацію зазначених об'єктів [4]. Проте, це не впливає на існування категорії сільськогосподарських підприємств колективної форми власності, яка є значно ширшою за обсягом.

Залежно від порядку заснування та формування статутного фонду в Україні діють корпоративні та унітарні сільськогосподарські підприємства. Унітарне підприємство може створити одна особа, яка надасть потрібне для цього майно, затвердить статут, створить статутний фонд, трудовий колектив підприємства. Корпоративні підприємства утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням. Крім унітарних і корпоративних підприємств О. Мельничук та Н. Опольська виділяють кооперативні, зазна-

чаючи, що до них належить сільськогосподарський виробничий кооператив [10, с. 78]. З цією позицією неможна погодитись, оскільки за основу вищезгаданої класифікації береться порядок заснування підприємства, що містить в собі кількісний критерій і не пов'язаний з організаційно-правовою формою.

Проблемним питанням цієї класифікації також є відношення сільськогосподарських товариств до того чи іншого виду підприємств. Так, сільськогосподарські товариства можуть бути засновані однією особою (наприклад, сільськогосподарське акціонерне товариство) і тому деякі вчені зазначають про приналежність їх до унітарних підприємств. Така позиція є сумнівною, адже відповідно до ч. 5 ст. 63 Господарського кодексу України корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб [3]. Це означає, що господарське товариство, незалежно від кількості засновників та учасників є корпоративним за своїм змістом.

Поширеною є класифікація суб'єктів аграрного права залежно від їх організаційно-правових форм. Організаційно-правовою формою є форма суб'єкта підприємництва, що характеризує специфіку його створення, майнового статусу, характеру його прав і прав засновників (учасників) на майно, та особливості їх відповідальності за зобов'язаннями суб'єкта [13, с. 74]. На основі цього виокремлюють підприємства кооперативного і корпоративного типів. Спільними їх рисами є те, що вони мають спеціальну правоздатність і дієздатність, можуть набувати прав та юридичних обов'язків, бути позивачами і відповідачами в суді [7, с. 50].

Особливість сільськогосподарських підприємств кооперативного типу полягає в першу чергу в об'єднанні робочої сили, а не капіталу, тобто передбачається обов'язковою трудова участь. Винятком є інститут асоційованого членства, що має свої особливості і не передбачає обов'язкової трудової участі. Асоційованим членом кооперативу може бути фізична чи юридична особа, яка внесла пайовий внесок і користується правом дорадчого голосу в кооперативі, у разі ліквідації кооперативу асоційований член має переважне порівняно з іншими членами кооперативу право на одержання паю [8, ч. 2 ст. 14].

Економічною основою створення і діяльності сільськогосподарських підприємств кооперативного типу є власність підприємства як юридичної особи, а його членів – в частині майна, яку вони одержують при виході із підприємства. Базовим правовим інститутом, що характеризує такі підприємства є право членства. Професор В.І. Семчик зазначав, що право членства у кооперативі – це сукупність (система) правових норм (правил) стосовно реалізації конституційного права стати членом кооперативу, порядку й умов вступу до кооперативу та виходу з його складу, визначення й реалізації його правомочностей як поєднання членських прав та обов'язків, припинення членства й виходу з кооперативу [12, с. 91].

Іншими важливими ознаками сільськогосподарських підприємств кооперативного типу є те, що управління і контроль за їх діяльністю здійснюється на основі принципу «один член – один голос», а форма

розподілу прибутків залежить від безпосередньої трудової участі членів підприємств.

Щодо сільськогосподарських підприємств корпоративного типу, то особливістю їх правосуб'єктності є те, що вони об'єднують капітал, а не трудову участь. Основою правового режиму товариства є власність товариства на: майно, що передане засновниками і учасниками у власність, на продукцію, що вироблена шляхом господарської діяльності, одержані доходи та інше майно, набуте товариством на законних підставах. Така думка прослідковується і у працях П. Чебуляка, який, визначаючи структуру майнових відносин юридичних осіб, розмежовував за видом кооперативну та корпоративну юридичну особу [6, с. 69].

Визначальним правовим інститутом в сільськогосподарських підприємствах корпоративного типу є право засновництва та участі. Правом участі є сукупність правових норм законів та установчих документів, якими регламентуються корпоративні права і обов'язки щодо питань участі у формуванні статутного фонду, права власності і його частки (паю), участі у управлінні тощо. У свою чергу право засновництва акумулює правила укладення установчої угоди, строків, порядку формування господарського товариства, виробництва, перероблення сільськогосподарської продукції тощо [7, с. 55].

Щодо інших особливостей, що характерні для підприємств корпоративного типу, то необхідно зазначити, що управління і контроль в таких підприємствах здійснюється учасниками залежно від їх частки у статутному капіталі товариства за принципом «1 акція / частка – 1 голос». Щодо прибутків, то на відміну від підприємств кооперативного типу, формою розподілу прибутків є виплата дивідендів на акції чи частки.

Що стосується визначення, запропонованого у ст. 63 Господарського кодексу України [3], то на думку С. Батрина, воно є не зовсім доречним. На його думку, дефініція «корпоративного підприємства» видається занадто розширеною, а віднесення до корпоративних таких юридичних осіб як кооперативні підприємства, не є достатньо обґрунтованим [1].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, варто зазначити, що встановлення правильної класифікації суб'єктів аграрного права є важливим аспектом в умовах проведення подальшого реформування аграрного законодавства.

Зазначимо, що у науковій статті було досліджено класифікації суб'єктів аграрного права за трьома критеріями. Було встановлено, що відповідно до специфіки створення суб'єкта підприємництва, майнового статусу, характеру його прав і прав засновників (учасників) на майно, поділ на сільськогосподарські підприємства кооперативного і корпоративного типів є очевидним і виправданим. Було з'ясовано сутність поділу суб'єктів аграрного права на унітарні та корпоративні відповідно порядку заснування та формування статутного фонду.

Найбільш суперечливою виявилась класифікація суб'єктів аграрного права за формами власності. Несистемність законодавства, недосконалість проведеного реформування призвели до наукових суперечок стосовно форм власності в Україні і відповідно стосовно класифікації суб'єктів аграрного права за цим

критерієм. На мою думку, виокремлення такої категорії як колективна форма власності і відповідно підприємств, заснованих на колективній формі власності, видається найбільш доречним і таким що відповідає чинному законодавству.

За підсумками проведеного дослідження можна зробити висновок про: наявність проблем в тлумаченні та розумінні певних категорій, необхідність подальшого дослідження суб'єктів аграрного права, їх взаємозв'язків та співвідношення. Варто додати, що низка проблем класифікації суб'єктів аграрного права є міжгалузевими, а окремі – загальноправовими і тому потребують вирішення науковцями, експертами різних галузей права об'єднаними зусиллями.

Список використаних джерел

1. Батрин С.В. Корпоративні та кооперативні відносини. URL: http://www.lex-line.com.ua/?language=ru&go=full_article&id=451 (дата звернення: 5.11.2018).
2. Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій. Київ, 2004. 624 с.
3. Господарський кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями від 01.10.2018 436-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
4. Державний класифікатор ДК 002-94 "Класифікація організаційно-правових форм господарювання", затверджений наказом Держстандарту України від 22.11.1994 № 288: чинне законодавство зі змінами та доповненнями від 23.02.2017. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ST000948.html.
5. Єрмоленко В.М., Гафурова О.В., Гребенюк М.В. Аграрне право України: підручник / за ред. В.М. Єрмоленка. Київ, 2010. 608 с.
6. Жилінкова І.В. Деякі питання права спільної власності за новим Цивільним кодексом України. Українське комерційне право. 2004. № 5. С. 66-71.
7. Жушман В.П., Корнієнко В.М., Корнієнко Г.С. Аграрне право: підручник. та ін. / за ред. В.П. Жушмана та А.М. Статівки. Харків, 2010. 296 с.
8. Закон України «Про кооперацію»: чинне законодавство зі змінами та доповненнями від 06.11.2014 № 1087-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>.
9. Кваша С.М., Лавринович В.В., Лавринович Н.В. Основи підприємництва: навчальний посібник. Київ, 2004. 452 с.
10. Мельничук О.Ф., Опольська Н.М. Законодавство та право в агропромисловому комплексі України: навчальний посібник. Вінниця, 2011. 334с.
11. Погрібний О.О. Аграрне право України: підручник. Київ, 2007. 448 с.
12. Семчик В.І., Бабенко С.Г., Волик М.П., Галей С.Д. Кооперативне право: підручник / за ред. В.І. Семчика. Київ, 1998. 336 с.
13. Цюра О.В. Суб'єкти та організаційно правові форми виробництва сільськогосподарської продукції тваринного походження. Юридична Україна. 2014. № 10. С. 72-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2014_10_15.

References

1. Batryn S.V. Corporate and cooperative relationships. URL: http://www.lex-line.com.ua/?language=ru&go=full_article&id=451 (last accessed: 5.11.2018) (in Ukrainian).
2. Vinnyk O.M. The Commercial law: course of lectures. Kyiv, 2004. 624 p (in Ukrainian).
3. The Commercial Code of Ukraine. 01.10.2018, 436-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (in Ukrainian).
4. State classifier SC 002-94 "Classification of organizational and legal forms of economic entities" 23.02.2017. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ST000948.html (in Ukrainian).
5. Iermolenko V.M., Hafurova O.V., Hrebeniuk M.V. Agrarian Law of Ukraine / V.M. Yermolenko (ed.). Kyiv, 2010. 608 p (in Ukrainian).
6. Zhylinkova I.V. Some issues of joint co-ownership in the new Civil Code of Ukraine. Ukrainske komertsiine pravo. 2004. №5. pp. 66-71 (in Ukrainian).
7. Zhushman V.P., Korniienko V.M., Korniienko H.S. Agrarian Law / V.P. Zhushman ta A.M. Stativka (ed.). Kharkiv, 2010. 296 p (in Ukrainian).
8. The Law of Ukraine «About Cooperation» 06.11.2014 № 1087-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15> (in Ukrainian).
9. Kvasha S.M., Lavrynovych V.V., Lavrynovych N.V. The basis of entrepreneurship. Kyiv, 2004. 452 p (in Ukrainian).
10. Melnychuk O.F., Opolska N.M. Legislation and law in the agro-industrial complex of Ukraine. Vinnytsia, 2011. 334 p (in Ukrainian).
11. Pohribnyi O.O. Agrarian Law of Ukraine. Kyiv, 2007. 448 p (in Ukrainian).
12. Semchik V.I., Babenko S.H., Volyk M.P., Halei S.D. Cooperation Law of Ukraine. V.I. Semchik (ed.). Kyiv, 1998. 336 p (in Ukrainian).
13. Tsiura O.V. Subjects, organizational and legal forms of manufacturing of agricultural animal product. Yurydychna Ukraina. 2014. № 10. pp. 72-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2014_10_15 (in Ukrainian).

ЄПІФАНОВА

Ірина Миколаївна
epifodessa@gmail.com

УДК 658.621.3

ЗНАЧЕННЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
КРАЇНИ

КОПІЄВСЬКА

Валерія Дмитрівна
akopievskaya@mail.ruк.е.н., доцент, Одеський
Національний
Політехнічний УніверситетSIGNIFICANCE, CURRENT STATE AND
PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF
THE ELECTRICAL INDUSTRY OF THE
COUNTRYмагістрант, Одеський
Національний Політехнічний
Університет

У статті виділено перспективні галузі економіки країни, зроблено акцент на найбільш розвинуту ланку машинобудування – електротехнічну промисловість. Підкреслено значення подальшого розвитку електротехнічної промисловості, розглянуто її вплив на соціально-економічне середовище країни. За базовими напрямками проаналізовано динаміку розвитку основних секторів машинобудування, визначено лідируючий розвиток сектору, орієнтованого на виробництво електричного устаткування. Враховуючи світові тенденції розвитку ринку світлотехніки, підкреслено сприятливі умови розвитку підприємств з виробництва електричного освітлювального устаткування.

* * *

В статье выделены перспективные отрасли экономики страны, сделан акцент на наиболее развитое звено машиностроения – электротехническую промышленность. Подчеркнуто значение дальнейшего развития электротехнической промышленности, рассмотрено ее влияние на социально-экономическую среду страны. По базовым направлениям проанализировано динамику развития основных секторов машиностроения, определено лидирующее развитие сектора, ориентированного на производство электрического оборудования. Учитывая мировые тенденции развития рынка светотехники, подчеркнута благоприятные условия развития предприятий по производству электрического осветительного оборудования.

* * *

The article highlights the promising sectors of the economy of the country, focuses on the most developed link of mechanical engineering - the electrical industry. The importance of the further development of the electrical industry was emphasized, its impact on the socio-economic environment of the country was considered. The basic areas analyzed the dynamics of the development of the main sectors of engineering, determined the leading development of the sector focused on the production of electrical equipment. Given the global trends in the development of the lighting market, the favorable conditions for the development of enterprises for the production of electric lighting equipment are emphasized. The purpose of the article is to emphasize the importance, definition of the current state, directions of development of the country's electrical engineering industry as one of the most promising sectors of the economy and the sub-sector of mechanical engineering, and to identify the main factors influencing its development. Electrotechnical industry is one of the main components of mechanical engineering, which belongs to the most promising industries of the country. Given the fact that there is no real strategy for the development of either the electrotechnical industry, nor the domestic machine building as a whole, and the fact that government funding is directed at supporting only state-owned enterprises, it is necessary to emphasize the following: the main role in the breakthrough development of a promising sector of the economy belongs to enterprises - subjects economic activity, their ability and motivation to make optimal use of their economic potential, competitive position and market challenges. Taking into account the forecast of the dynamics of development of the world market of light engineering, comprehensive economic support of domestic enterprises for the production of electrical equipment is needed - this should be an important task for the economic bloc of the government. First of all, it concerns the development of state programs aimed at supporting progressive sub-sectors of mechanical engineering, which, of course, belongs to the electrotechnical industry.

Ключові слова: Перспективні галузі економіки країни, машинобудування, електротехнічна промисловість, виробництво електричного устаткування, світовий ринок світлотехніки

Ключевые слова: Перспективные отрасли экономики страны, машиностроение, электротехническая промышленность, производство электрооборудования, мировой рынок светотехники

Keywords: Prospective sectors of the country's economy, mechanical engineering, electrical industry, electrical equipment manufacturing, global market for lighting engineering

ВСТУП

Розвиток економіки країни, спрямованість до впровадження сучасних стандартів як у економічних, так й соціальних сферах життєдіяльності суспільства вимагає ефективного функціонування, позитивної динаміки розвитку, всебічної підтримки перспективних секторів економіки країни, до яких, безумовно, належить електротехнічна промисловість.

Електротехнічна промисловість – одна із важливіших складових машинобудування країни, підприємства якої виготовляють продукцію, призначену для виробництва,

передачі, перетворення й споживання електроенергії. Саме у розвитку електротехнічної промисловості, особливо підгалузі з виробництва електричного устаткування полягає досягання значного загального економічного ефекту, вираженому у зменшенні витрат на основі впровадження енергозберігаючих технологій в усіх сферах функціонування економічної системи країни. Також, підвищення ефективності діяльності електротехнічних підприємств, виведення їхньої конкурентоспроможної продукції на зовнішні ринки є важливим завданням, яке постає і перед економічним блоком

уряду країни, і конкретним підприємством. Особливе значення при виконванні цього завдання є виявлення позитивних та негативних факторів впливу на розвиток цієї галузі. Все вищевикладене підкреслює актуальність дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Головною **МЕТОЮ СТАТТІ** є підкреслення значення, визначення сучасного стану, напрямків розвитку електротехнічної промисловості країни як одного з найперспективніших секторів економіки і підгалузі машинобудування та виявлення основних факторів впливу на його розвиток.

Машинобудування є провідною галуззю, основним фундаментом кожної економічно розвиненої економіки. Але й вихід вітчизняної економіки з затяжної системної економічної кризи пов'язано саме з активним всебічним розвитком машинобудування, лідируючим розвитком перспективних його підгалузей.

Питання стану, особливостей розвитку вітчизняного машинобудування, як перспективної галузі економіки країни, його досягнень, проблем завжди знаходилися у сфері інтересів науковців. Більшість наукових праць присвячено висвітленню проблем, пов'язаних з машинобудуванням в цілому. Серед науковців,

які займаються вивченням проблем розвитку безпосередньо електротехнічної промисловості можна виділити: Б. Данилишина, який у роботах [1], [2] висвітлює стан та перспективи розвитку електротехнічної промисловості України; Т. Лободзинську, яка у роботі [3] приділяє увагу проблемам пов'язаними з виробництвом електротехнічної продукції та шляхи їх вирішення. Але, на наш погляд, необхідно постійно розширювати спектр висвітлених проблем, пов'язаних з розвитком саме електротехнічної промисловості, конкретних її виробництв у сучасних економічних умовах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти, статистичні та аналітичні матеріали. При проведенні дослідження використано методи порівняння, синтез і аналіз.

РЕЗУЛЬТАТИ

Електротехнічна промисловість є однією з основних складових машинобудування, яка поряд з сільським господарством, харчовою промисловістю відносяться до найперспективніших галузей країни (рис. 1).

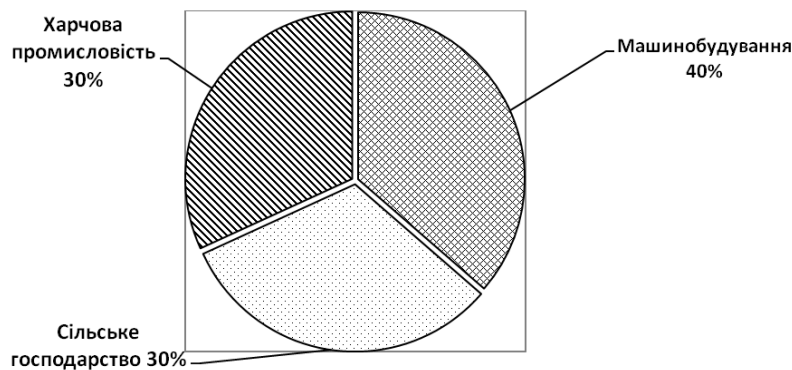

Рис. 1. Перспективні галузі економіки України [4]

Традиційно машинобудування країни має різноманітну структуру. Зазвичай виділяють такі найбільш розвинуті його ланки: сільськогосподарське, транспортне, важке машинобудування, приладобудування, електротехнічне виробництво; радіотехнічне виробництво і приладо- та верстатобудування. Місце зазначених ланок надано на рис. 2.

Розвиток економіки, технологій зумовило виокремлення окремих галузей промисловості у складі електротехнічної промисловості: радіотехнічної та електронної промисловості, трансформаторобудування, електромашинобудування, виробництва автотракторного електрообладнання.

Ринок електротехнічної продукції країни має нагупну структуру: вироби для споживання електроенергії – 59 %; продукція для передачі та розподілу електроенергії 31 %; продукція для генерування електроенергії 8 %; вироби для забезпечення засобів зв'язку 2 %.

У розрізі класифікації економічної діяльності машинобудування поділяють на: виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, виробництво електричного устаткування; виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань; виробництво автотранспортних засобів, причепів і на-

півпричепів та інших транспортних засобів [6].

До виробництва електричного устаткування відносять: виробництво електродвигунів, генераторів, трансформаторів, електророзподільної та контрольної апаратури; виробництво батарей і акумуляторів. Виробництво проводів, кабелів і електромонтажних пристроїв; виробництво електричного освітлювального устаткування; виробництво побутових приладів; виробництво іншого електричного устаткування [7].

Індекси промислової продукції – відносні показники динаміки обсягу промислового виробництва, які надані у табл. 1, наочно доводять, що зріст виробництва починаючи з 2014 р. демонструє тільки підгалузь машинобудування «Виробництво електричного устаткування».

З 2014 р., нажаль, машинобудування країни демонструє стійке падіння (з індексу 96,7 у 2014 р. до 77,9 – у 2016 р.).

Підприємства підгалузі машинобудування «Виробництво електричного устаткування» демонструють найбільший темп зростання обсягу реалізованої продукції (2017 р. до 2013 р.) – 203.71 %, у порівнянні з 147.71 % в цілому по машинобудуванню (табл. 2).

Рис. 2. Найбільш розвинуті ланки машинобудування країни [розроблено авторами за даними [5]]

Таблиця 1

Індекси промислової продукції галузі машинобудівної галузі за її підгалузями (2010-2017 рр. до попереднього року)
[розроблено авторами за даними [6]]

Галузь/підгалузь	Рік							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Машинобудування	91,9	52,5	141,3	115,9	96,7	86,4	79,4	85,9
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	101,8	41,2	106,1	102,6	90,5	86	77,9	71,3
Виробництво електричного устаткування	82,9	58,4	160	128,6	87,7	91,1	100,9	100,9
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	82	53,2	133,9	110,2	97,3	93,5	88,7	87,5

Таблиця 2

Обсяги реалізованої продукції окремих підгалузей машинобудування у 2013-2017 рр., млн. грн.
[розроблено авторами за даними [6]]

Галузь/підгалузь	Рік					Темп зростання (2017 р. до 2013 р), %
	2013	2014	2015	2016	2017	
Машинобудування	113926,6	101924,7	115261,7	131351,8	168281,9	147.71%
Виробництво електричного устаткування	16193,4	17332,3	22800,3	22353,9	32986,9	203.71%
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	31222,4	34474,2	38682,7	6130,3	59767,7	191.43%
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	44846,3	65915,2	74035,80	51180,4	61744,0	137.67%

У період з 2010 по 2016 рр. зріст глобального ринку світлотехніки склав 20124 млн. євро (темпу росту 139 %). Прогнозний обсяг ринку у 2020 р. становить 82505 млн. євро, що на 14,73 % перевищує його обсяг у 2016 р. Це підкреслює необхідності підвищення ефективності функціонування, пріоритетного розвитку саме електротехнічної промисловості країни (рис. 3).

Динаміка розвитку світового ринку світлотехніки (2010-2016 рр.) і перспективний прогноз розвитку до 2020 р. за сегментами (рис. 4) демонструє зростання за всіма сегментами ринку світлотехніки: житловому, офісному, зовнішньому, торговому, готельному, архітектурному, виробничому освітленню.

Значне зростання демонструє, і за прогнозами буде демонструвати, житловий сегмент ринку світлотехніки. Враховуючи значне зниження платоспроможності населення, стрімкий зріст вартості комунальних тарифів, у тому числі за споживання електроенергії і чітку необхідність мінімізувати витрати шляхом застосування продуктів сучасних енергозберігаючих технологій, можна констатувати, що для вітчизняних виробників розвиток ринку житлового освітлення є найбільш перспективним.

Як було зазначено вище, найбільшу питому вагу ринку електротехнічної продукції країни займають вироби для споживання електроенергії (59 %) – ринок світлотехніки.

Економічна готовність вітчизняних підприємств з виготовлення електротехнічної продукції до приєднання до світових тенденцій в більшому обумовлено їхнім сучасним фінансовим станом. Необхідно зазначити, що тільки у 2017 р. після спаду 2014-2016 рр. підприємства промисловості в цілому, підприємства машинобудування та конкретно підприємства з виробництва електротехнічного устаткування отримали позитивний фінансовий результат – прибуток (табл. 3).

Підприємств машинобудування, які отримали прибуток у 2017 р. (табл. 4) на 5,9 % більше, ніж цілому по промисловості країни. 78 % підприємств, які займалися виробництвом електричного обладнання отримали чистий прибуток, що на 0,9 % більше ніж в цілому по машинобудуванню. Але абсолютне значення обсягу отриманого прибутку складає лише 637,5 млн. грн., що не може бути достатнім для якісного розвитку підгалузі, виходу її продукції на зовнішні ринки.

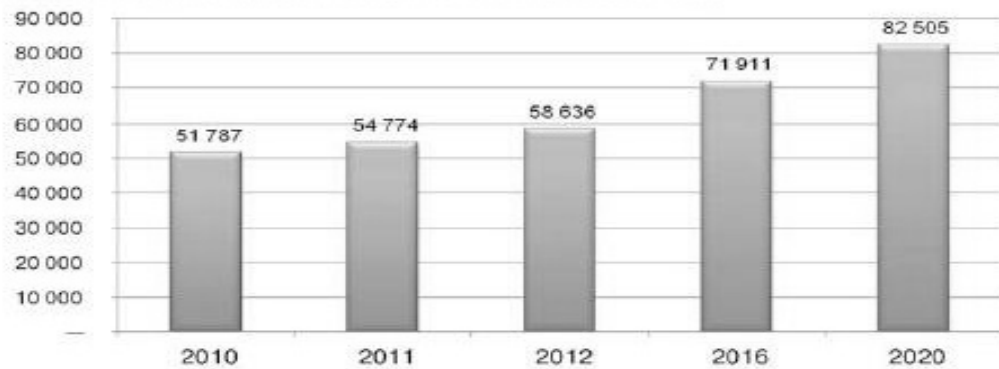

Рис. 3. Динаміка розвитку світового ринку світлотехніки (2010-2016 рр.) і перспективний прогноз розвитку до 2020 р., млн. євро [розроблено авторами за даними [8]]

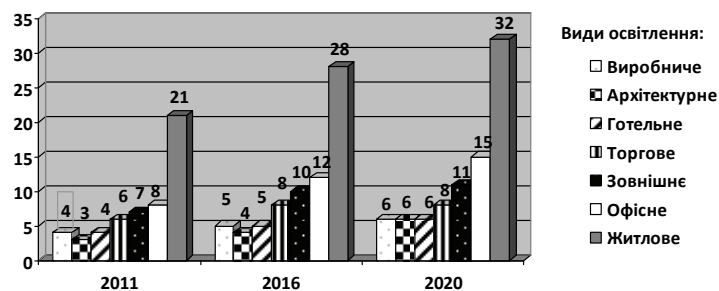

Рис. 4. Динаміка розвитку світового ринку світлотехніки (2010-2016 рр.) і перспективний прогноз розвитку до 2020 р. за сегментами, млн. євро [розроблено авторами за даними [8]]

Таблиця 3

Фінансовий результат, отриманий підприємствами промисловості, машинобудування та підприємствами з виробництва електричного устаткування у 2015-2017 рр., млн. грн.

[розроблено авторами за даними [6]]

Сектор економіки, галузь, підгалузь	роки		
	2015	2016	2017
Промисловість	-188267,9	-24724,0	+54143,7
Машинобудування	-15374,0	-732,20	+5332,7
Виробництво електричного устаткування	-4391,7,7	-428,90	+637,5

Таблиця 4

Чистий прибуток та частка підприємств, які отримали прибуток по промисловості, машинобудуванню, та підприємствам з виробництва електричного устаткування у 2017 р.

[розроблено авторами за даними [6]]

Сектор економіки, галузь, підгалузь	Чистий прибуток, млн.грн	Частка підприємства, які одержали прибуток, %
Промисловість	54143,7	71,2
Машинобудування	5332,7	77,1
Виробництво електричного устаткування	637,5	78,0

Також важливо зазначити, що без модернізації виробництва, наявності сучасних основних засобів, постійного удосконалення техніко-технологічної бази підприємств електротехнічної промисловості отримати конкурентні переваги на світовому ринку неможливо.

У 2017 р. на підприємствах з виробництва електричного устаткування введено в дію основних засобів на 1158225 млн. грн., що, наприклад, на 508873 млн. грн. більше обсягу введених основних засобів на підприємствах підгалузі машинобудування з виробництва комп'ютерної, електронної та оптичної продукції, підгалузі, яку також можна віднести до перспективної.

Ступінь зносу, що відображає стан основних засобів на підприємствах з виробництва електричного устат-

кування склав 54,1 % у порівнянні з 62,3 % на підприємствах з виробництва комп'ютерної, електронної та оптичної продукції.

Капітальні інвестиції в цілому по промисловості та по машинобудуванню демонструють стійку динаміку зростання: темп росту 2017 р до 2015 р. у середньому склав 164 %. Цей показник по підгалузі з виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції складає 179,71 %, а по підгалузі з виробництва електричного устаткування – 253,91 % (табл. 5). Це підкреслює сприятливі умови щодо подальшого зростання саме підприємств електротехнічної промисловості і для створення конкурентних переваг на ринку.

Капітальні інвестиції за підгалузями машинобудівної промисловості

[розроблено авторами за даними [6]]

Сектор економіки/ галузь/ підгалузь	роки, млн. грн.			Динаміка росту 2017 до 2015 рр., %
	2015	2016	2017	
Промисловість	87656,0	117753,6	143300,0	163,48%
Машинобудування	6283.10	9048.1	10312.9	164.14%
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	420,8	537,1	756,2	179,71%
Виробництво електричного устаткування	584,8	1402,3	1484,9	253,91%

Ринок електротехнічної промисловості країни включає в себе понад 70 тис. найменувань виробів різного призначення та напрямків використання, від рівня якості, економічних характеристик яких залежить можливість підприємств-користувачів, сімейних господарств-користувачів зменшувати свої поточні витрати.

Враховуючи той факт, що не існує реальної стратегії розвитку ні електротехнічної промисловості, ні вітчизняного машинобудування в цілому, і те, що державне фінансування спрямоване на підтримку лише державних підприємств [7], необхідно підкреслити наступне: основна роль у проривному розвитку перспективного сектору економіки належать підприємствам – суб'єктам економічної діяльності, їхній можливості і мотивації оптимально використовувати свій економічний потенціал, конкурентне положення та виклики ринку.

ВИСНОВКИ

Значення розвитку електротехнічної промисловості, зокрема ефективного функціонування підприємств з виробництва електричного устаткування полягає у можливості досягання значного загального економічного ефекту, вираженому у зменшенні витрат на основі впровадження енергозберігаючих технологій у всіх сферах та рівнях функціонування економічної системи країни.

На підставі проведеного дослідження можна констатувати, що саме ця підгалузь машинобудування демонструє найліпшу динаміку зростання, що підтверджує наявність сприятливих умов щодо подальшого її розвитку. Але абсолютні обсяги прибутку, які отримуються підприємствами цієї підгалузі, значний загальний економічний спад 2014-2016 рр. не дозволяють стверджувати, що найближчим часом можливо здійснення саме якісного прориву, якого вимагає ситуація в економіці країни.

Враховуючи прогноз динаміки розвитку світового ринку світлотехніки, необхідна всебічна економічна підтримка вітчизняних підприємств з виробництва електричного устаткування – це повинне бути важливим завданням для економічного блоку уряду країни. Перш за все це стосується розробки державних програм, спрямованих на підтримку прогресивних підгалузей машинобудування, до яких, безумовно, належить електротехнічна промисловість.

Основною метою розробки цієї програми повинне бути формування такого економічного середовища функціонування підприємств цієї підгалузі машинобудування, яке б посилювало наявні сприятливі умови розвитку і надавало потужний поштовх до ефективного реагування на існуючі економічні виклики.

Список використаних джерел

1. Данилишин Б.М. Эколого-экономические проблемы обеспечения устойчивого развития производительных сил Украины. Київ, 1997. 260 с.
2. Данилишин Б.М. Економіка України: криза розвитку та перспективи модернізації. Київ, 2010. 414 с.
3. Лободзинська Т.П. Стан і проблеми виробництва інноваційної продукції підприємств електротехнічної галузі. Економічний вісник Національного технічного університету України. 2013. Вип.10. С. 151-160. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/evntukpi_2013_10_27.pdf.
4. Який потенціал мають сільське господарство та легка промисловість України. URL: <https://mykirov.com/yakiy-potencial-mayut-silске-gospodarstvo-ta-legka-promislovist-ukrayini>
5. Меленчук Ю.Т. Сучасний стан та проблеми розвитку електротехнічної промисловості. Молодий вчений. 2015. Вип. 2. С. 184. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/102.pdf>
6. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. КВЕД. Виробництво електричного устаткування. URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/27/KVED10_27.html
8. Светотехническая отрасль: оценка мирового рынка. URL: <http://www.elec.ru/analytics/svetotekhnicheskaya-otrasl-ocenka-mirovogo-rynka/> (in Ukrainian)

References

1. Danylyshyn B.M. Ecological-economic problems of ensuring the sustainable development of the productive forces of Ukraine. Kyiv, 1997. 260 p. (in Russian)
2. Danylyshyn B.M. Economics of Ukraine: crisis of development and prospects of modernization. Kyiv, 2010. 414 pp. (in Ukrainian)
3. Lobodzinska T. The state and problems of the production of innovative products of the enterprises of the electrical engineering industry. Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine. 2013. Issue 10. pp. 151-160. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/evntukpi_2013_10_27.pdf. (in Ukrainian)
4. What the potential have agriculture and light industry in Ukraine URL: <https://mykirov.com/yakiy-potencial-mayut-silске-gospodarstvo-ta-legka-promislovist-ukrayini> (in Ukrainian)
5. Melenchuk Yu.T. Current state and development problems electrical industry. Young scientist 2015. Issue 2. P. 184. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/102.pdf> (in Ukrainian)
6. The State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian)
7. KVED. Production of electrical equipment. URL: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/27/KVED10_27.html
8. Lighting Industry: An Assessment of the World Market. URL: <http://www.elec.ru/analytics/svetotekhnicheskaya-otrasl-ocenka-mirovogo-rynka/> (in Russian)

ЧЕРНИШОВА

Лілія Іванівна
chernishova_lila@ukr.net

УДК 338.26

УКРІПЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО
ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУSTRENGTHENING OF MANAGEMENT
TOOLS TO ENSURE THE CONCEPT OF
SUSTAINABLE DEVELOPMENTк.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університет

ЧІЧКАН

Олександра Сергіївна
chichkan.1995@gmail.comстудент, магістратури
Одеського національного
політехнічного університету

Стаття присвячена розкриттю сутності понять «розвиток» та «сталий розвиток», а також дослідженню концепції сталого розвитку. Обрана тематика є насущною та актуальною. Це пояснюється необхідністю якісних змін в бік забезпечення сталого розвитку світу, країн та окремих індивідуумів. У роботі розглянуто та удосконалено ієрархічну структуру рівнів реалізації концепції сталого розвитку, визначені функції та цілі, характерні для кожного визначеного рівня в залежності від їх впровадження. Розроблено узагальнений алгоритм управлінських дій для забезпечення сталого розвитку на будь-якому рівні ієрархічної структури.

* * *

Статья посвящена раскрытию сущности понятий «развитие» и «устойчивое развитие», а также исследованию концепции устойчивого развития. Выбранная тематика является насущной и актуальной. Это объясняется необходимостью качественных изменений в сторону обеспечения устойчивого развития мира, стран и отдельных индивидуумов. В работе рассмотрена и усовершенствована иерархическая структура уровней реализации концепции устойчивого развития, определены функции и цели, характерные для каждого определенного уровня в зависимости от их внедрения. Разработан обобщенный алгоритм управленческих действий для обеспечения устойчивого развития на любом уровне иерархической структуры.

* * *

The introduction reveals the relevance of the article and introduces initial concepts. The purpose of the article is to discuss the concept of "sustainable development", an analysis of the theoretical basis of the concepts of development and its functions. This topic is relevant and urgent. It is associated with global processes that occur in the economic, social and environmental spheres of the life of the planet. Results show the views of different authors on the concepts of development and different interpretations of the concept of sustainable development.

The concept of sustainable development contains its own principles and goals. They relate to the economy, ecology and social life. These areas are fundamental and important. They differ at different levels of their application. The article shows the standard hierarchical structure. It is divided into three levels. The authors proposed an improved structure. It includes five levels. These are the global level, the international level, the national level, the local level (it contains the regional, city and business levels), the individual level. Each of them has its own distinctive features and contains different goals. But they are all interconnected and implemented together. Also at these levels should develop the necessary indexes. They will show whether the desired level of development has reached.

The article also presents a plan for making management decisions. It can be applied at all levels of the sustainable development hierarchy. It will also help in making decisions and indicate opportunities where there are risks. This algorithm was developed by the authors. It is based on an improved hierarchical structure of sustainable development.

The concept of sustainable development was mentioned in the forties by academician Vernadsky. Today this question is relevant. He is supervised by the Organization of United Nations. It is very important to achieve sustainable development. This will help save the planet and individual countries from death.

Ключові слова: розвиток, сталий розвиток, концепція сталого розвитку, ієрархія

Ключевые слова: развитие, устойчивое развитие, концепция устойчивого развития, иерархия

Keywords: development, sustainable development, concept of sustainable development, hierarchy

ВСТУП

Урбанізація, глобалізація, плинність часу та впровадження інтенсифікації виробничих процесів, нерівність та дискримінація поклали початок розповсюдженню та актуалізації концепції сталого розвитку. Визначена проблематика стосується всіх ланок бізнес-середовища у всіх її вимірах: соціальному, економічному, культурному та екологічному. Підприємство може не вважати досягнення стійкості стратегічно важливим або не розглядати це питання, однак, необхідність стійкого існування все одно буде обумовлювати те, як воно функціонуватиме. Отже, організація отримує довгострокову мету, яка буде узгоджуватися з його основною діяльністю, сильними сторонами, мотивуванням її співробітників і контрагентів та надавати оптимізм. Вище-

зазначене обумовлює необхідність укріплення управлінського інструментарію для забезпечення концепції сталого розвитку, стимулювання дій уряду, контролюючих органів, суб'єктів економічних відносин та громадян країни у визначеному напрямку.

Актуалізації питання сталого розвитку приділяли увагу такі вітчизняні науковці: А.С. Глинська, В.Л. Гура, Б. Данілішин, Л. Шостак, Л. Корнійчук, О.С. Кузьміна, Н.В. Шандова, В.В. Соляр, В. Прадун, Л.А. Квятковська, Л.С. Мельничук, С.Л. Пакулін, З.С. Люльчак та інші. У своїх роботах вони розглядали різні підходи та висунули індивідуальні думки з приводу нагальної ситуації в області використання та практичного втілення принципів концепції в сучасному народному господарстві та промисловості.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є узагальнення теоретичної бази наукових категорій «розвиток» та «сталий розвиток», вдосконалення ієрархічної структури реалізації концепції сталого розвитку та визначення управлінських дій у досліджуваному напрямку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних фахових та профільних видань, різноманітні ресурси Internet. При проведенні досліджень було використано методи узагальнення, аналізу, системного підходу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Кожного дня сучасність отримує у своє розпорядження величезну кількість новітніх розробок, які є результатами наполегливої роботи сотень науковців і розробників. У розумінні багатьох людей – це прояв розвитку, що забезпечить людству безтурботне технологічно та інноваційно наповнене життя. На перший погляд це й дійсно так. Але результатами «розвитку сьогодення» можуть скористатися далеко не всі верстви суспільства, досі існує безліч невиліковних хвороб, які кожної секунди відіймають людські життя, екологічна ситуація складається таким чином, коли катастрофічними темпами планета втрачає біо-різноманітність. Цей перелік можна наповнити ще сотнями таких прикладів. Але всі вони підтверджують те, що насправді ми живемо в світі, де розвиток є чимось матеріальним та статусним.

У академічному тлумачному словнику української

мови вказано, що розвиток представляє собою процес, внаслідок якого відбувається зміна якості об'єкту, перехід від одного якісного стану до іншого [1]. А у філософському енциклопедичному словнику зазначено, що розвиток – це незворотна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів; один із загальних видів зв'язку [2, с. 555].

Розвиток – це процес, в якому збільшуються можливості й бажання індивіда задовольняти свої бажання та потреби інших людей. Воно більшою мірою стосується того, як багато може зробити людина або організація, ніж того, чим вони вже володіють, якого економічного стану або рівня досягли до певного періоду свого існування [3].

В. Довбенко зауважує, що розвитком треба вважати процес зміни стану об'єкта, поліпшенням (вдосконаленням) його характеристик та якісного, кількісного нарощення параметрів [4, с. 500].

Розглянувши та проаналізувавши також інші підходи до визначення категорії «розвиток», слід зазначити, що на сьогоднішній день поняття чистого розвитку майже не використовується. Воно взаємодіє з різними сферами життя та набуває якісних і функціональних характеристик, властивих тому чи іншому процесу. Прикладом можуть бути: економічний, соціальний, психологічний, управлінський, кадровий, фінансовий розвиток тощо. Але найбільш актуальним у наш час є сталий розвиток. Трактуючи це поняття також накопичує суб'єктивні риси. Кожен з авторів, які розглядали та досліджували цю категорію наділяли її власними думками, зазначеним у табл. 1.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «сталий розвиток» [складено за матеріалами 5-10]

Автор	Тлумачення поняття
Гру Харлем Брунтланд	Під сталим розвитком розуміється такий розвиток, який задовольняє теперішні потреби, але не ставить під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби, чи який забезпечує високу якість довкілля і здорову економіку всіх народів світу [5].
З. Греффа	Сталий розвиток – це концепція, ідеологія, реакція світового співтовариства на кризові явища у біосфері, економіці, сфері міжнародних відносин [6].
Х.А. Барлибаев	«Сталий розвиток» є поняттям, концепцією, теорією про можливість збалансованого, зрівняного динамічного стану та розвитку світового співтовариства у єдності з оточуючим середовищем в межах соціоприродної системи, який оцінюється за певними критеріями чи індикаторами [7, С.21].
Д. Стиглиця	Сталий розвиток – розвиток, який має дозволити людству уникнути можливого передчасного зникнення з обличчя Землі в результаті самознищення під впливом власних варварських дій стосовно оточуючої дійсності [8, С.43].
А.Д. Урсул	Сталий розвиток – це керований системно-збалансований соціоприродний розвиток, який не руйнує природне середовище, забезпечує виживання та безпечно довге існування цивілізації [9, С. 43].
В.І. Данілов-Данілян	Це такий розвиток, який не виводить глобальну цивілізацію за межі господарчої ємкості біосфери... він не викликає у біосфері процесів руйнування, результатом якого може стати виникнення умов, для людини принципово неприйнятних” [10, С.158]
Б. Данилишин, Л. Шостак	Це така система відносин суспільного виробництва, при якій досягається оптимальне співвідношення між економічним ростом, нормалізацією якісного стану природного середовища, ростом матеріальних і духовних потреб населення [11].
Л. Корнійчук	Поняття, яке включає у свій зміст такі семантичні відтінки, як «життєздатний», «усебічно збалансований», «достатній», це розвиток без зростання, тобто без виходу ресурсопотоку за межі регенеративних і поглинаючих можливостей довкілля, метою якого є достатнє, а не максимальне багатство на душу населення [12].
В. Прадун	Збалансований розвиток, тобто такий, що має збалансовану динамічну рівновагу між компонентами інтегрованої екосистеми [13].
А.Є. Глинська	Розвиток, що означає прийняття такої стратегії та діяльності, які б повністю задовольняли потреби суспільства у певних видах продукції чи послуг вже на сьогоднішній день, та у той же час підтримували та сприяли формуванню людського капіталу та раціональному використанню природних ресурсів, які знадобляться у майбутньому [14].

Ще академік В.І. Вернадський наголошував на тому, що необхідно терміново звернути увагу на якісні зміни, які відбуваються у світі під впливом надшвидкого розвитку людства. Тому наслідки науково-технологічного прогресу та інтенсифікації промислової діяльності людства призвели до формування концепції сталого розвитку. Там зазначалось, що «сталый розвиток» – це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби нинішніх поколінь і не ставить під загрозу можливості наступних поколінь задовольняти

свої потреби [5].

Варто зазначити, що концепція сталого розвитку має власну впорядковану ієрархічну структуру. Вона формується виходячи з принципів та цілей, які різняться за масштабністю та застосовністю. Тобто, кожен з них можливо деталізувати з масштабного значення для планети в цілому до крихітного постулату, який буде дотримуватися окремою людиною у повсякденному житті. Це дає змогу наглядно представити цю структуру на рис. 1.

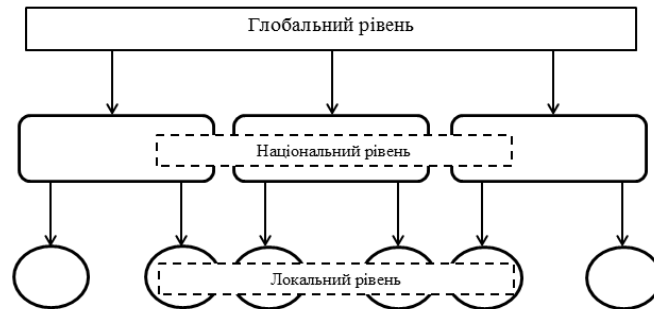

Рис. 1. Ієрархічна структура рівнів реалізації концепції сталого розвитку [складено на основі матеріалу [15]]

На кожному з цих рівнів виконуються різні, але пов'язані між собою, процедури, досягаються власні цілі та формуються окремі принципи. Деталізуємо кожен з них.

На глобальному рівні приймаються концептуальні документи, укладаються міжнародні договори і конвенції, створюються міжнародні організації та інститути. На цьому ж рівні розробляються технології економічного забезпечення реалізації даних договорів і індикатори сталого розвитку, переглядаються системи національних рахунків з урахуванням екологічного фактора. Необхідно відзначити, що цей рівень передбачає розвиток регіонального співробітництва, яке на сьогоднішній день є однією з найбільш ефективних форм міжнародного співробітництва.

Наступний рівень це державний чи національний рівень. На ньому розробляються національні концепції, плани, стратегії переходу країни до сталого розвитку. Ці документи стають надалі базовими для дій на локальному (місцевому) рівні. Також державний рівень забезпечує можливість переходу до сталого розвитку за допомогою законодавчо-правової бази.

Ще один рівень реалізації концепції сталого розвитку це локальний рівень. Діючі суб'єкти цього рівня різні і можуть бути віднесені до одного рівня умовно. На місцевому рівні може діяти цілий регіон або місто, міський чи сільський район, структурна одиниця місцевого самоврядування або співтовариство, яке проживає на невеликій території [15].

Вище зазначена структура є стандартною та загальноприйнятною. Вона є універсальною та менш деталізованою, що підвищує можливість її сприйняття. Але вона не дає змоги проаналізувати окремі випадки, що можуть трапитися на тому чи іншому рівні. Тому пропонується удосконалити визначену структуру, деталізувавши окремі спектри та сфери. Вона є більш структурованою та практичною, на наш погляд. Графічно її можна зобразити на рис. 2.

Така деталізація та структурізація дає змогу детально розподілити задачі та цілі концепції сталого розвитку

на всіх рівнях, що вказані у табл. 2.

Варто приділити увагу і тому факту, що зазвичай процес змін, без якого не можливий розвиток, відбувається маленькими кроками і утворюється з маленьких частин – досягнень. Тобто не можливо стати на шлях розвитку країни без спонукання до цього регіонів та окремих підприємств. Таким чином, вважаємо за необхідне визначити перелік принципів, на які слід орієнтуватися у своєму розвитку окремим підприємствам:

- цілеспрямованість (розробка та впровадження цілей підприємства згідно сталого розвитку);
- системність (взаємозв'язок між елементами підприємства);
- адаптивність (здатність до пристосування в умовах постійних змін);
- ресурсозбереження (визначення та впровадження системи оптимального використання відтворюваних та невідтворюваних ресурсів, пошук нових джерел ресурсозабезпечення);
- динамічність [16];
- обґрунтованість та зваженість (жодне з рішень не має бути прийняте без обґрунтованих передумов);
- превентивність (завчасне визначення можливих ризиків та їх наслідків);
- інноваційність (пошук технологічних та організаційних інновацій, що допоможуть не втратити актуальність на конкурентному ринку);
- збалансованість (розвиток має відбуватися на всіх його рівнях: працівники, технології, фінанси).

Щоб не упустити потенційні можливості, варто почати більш широко і уважно оцінювати потенціал застосування принципів стійкості і переходити до рішучих дій.

Також в рамках нашого дослідження було розроблено узагальнений алгоритм управлінських дій для забезпечення сталого розвитку на всіх рівнях ієрархічної структури (рис. 3).

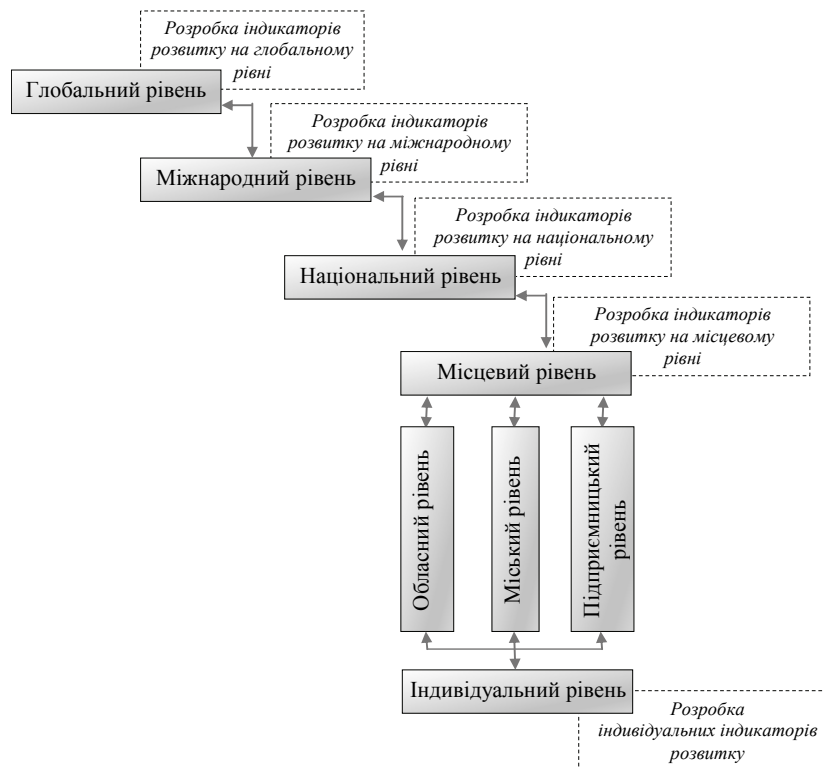

Рис. 2. Удосконалена ієрархічна структура рівнів реалізації концепції сталого розвитку [складено на основі власних розробок авторів]

Таблиця 2

Функції та цілі сталого розвитку на різних рівнях ієрархічної структури

Рівні реалізації концепції	Функції	Цілі
1	2	3
Глобальний рівень	Забезпечення та розробка концептуальних документів, укладання договорів та конвенцій, забезпечення реалізації цілей керованих рівнів.	Загально прийнятими цілями (ООН) є: подолання бідності і голоду, зміцнення здоров'я, якісна освіта, гендерна рівність, чиста вода, доступна та чиста енергія, гідна праця, інновації, скорочення нерівності, сталий розвиток міст та спільнот, відповідальне споживання та виробництво, пом'якшення наслідків зміни клімату, збереження морських ресурсів, захист екосистем суші, мир і справедливість, партнерство
Міжнародний рівень	Розробка та впровадження програм задля досягнення партнерства у реалізації концепції сталого розвитку, забезпечення розвиненими країнами підтримки нужденних країн.	Досягнення міжнародної рівності країн, реалізація програм міжнародного співробітництва з метою урегулювання питань щодо підтримки взаємозв'язку між всіма країнами, розповсюдження та вкорінення принципів сталого розвитку тощо.
Національний рівень	Розробка національних концепцій, програм, планів, стратегій переходу країни до сталого розвитку, розробка законодавчо-правової бази для впровадження та підтримки сталого розвитку.	Пріоритетними цілями цього рівня мають стати: досягнення сталого споживання та виробництва, стала енергетика, сталі закупівлі, сталий розвиток населених пунктів, сталий спосіб життя та освіта. Всі ці цілі розробляються на основі глобальних та міжнародних і коригуються в залежності від місцевих цілей та наявних ресурсів.
у тому числі: – обласний рівень	Функціональним обов'язком є формування місцевих бюджетів та визначення статей видатків на реалізацію сталого розвитку, розробка обласних програм розвитку з урахуванням принципової направленості регіону.	Реалізація національних програм сталого розвитку у розрізі обласного значення, забезпечення соціальними гарантіями мешканців області, налагодження зв'язку з вищими рівнями та коригування дій у відповідності до них тощо.
– міський	Формування місцевих органів по реалізації національних та обласних принципів сталого розвитку, розробка програм розвитку та вдосконалення міста	Реалізація розроблених програм, досягнення сталості у соціальній, економічній та екологічній сферах життя міста

Продовження табл. 2

1	2	3
– підприємницький рівень	Розробка стратегії сталого розвитку малої підприємницької одиниці, координація дій з місцевою владою, розробка власної нормативної документації для покращення діяльності малого підприємства	Досягнення стійкості окремого підприємства в усіх сферах його діяльності, забезпечення дотримання вимог стійкості тощо.
Індивідуальний рівень	Формування індивідуальних цілей стійкого розвитку, з дотримання постулату про можливість забезпечення благами майбутнього покоління, та дотримання їх у повсякденному житті	

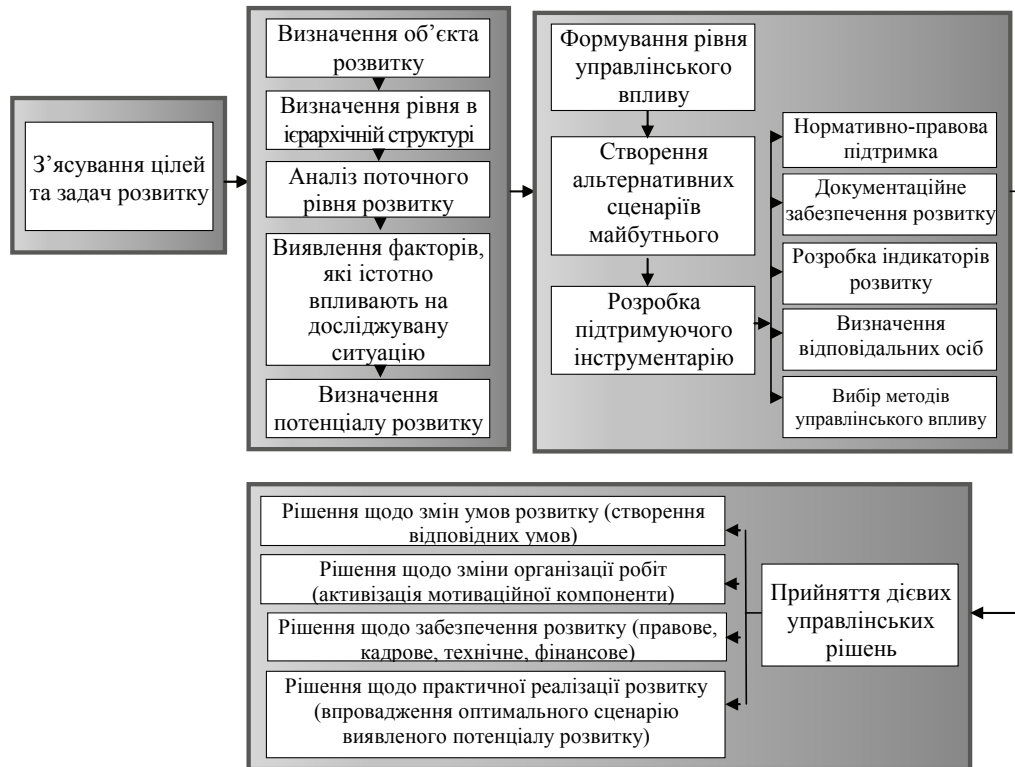

Рис. 3. Узагальнений алгоритм управлінських дій для забезпечення сталого розвитку на будь-якому рівні ієрархічної структури [власна розробка авторів]

Викладений вище алгоритм, при застосуванні його на конкретному ієрархічному рівні, повинен бути адаптований до умов цього рівня (перш за все, в частині використання наявних стандартів і правил). Важливо відзначити, що використання основних компонентів алгоритму, дозволить оперативно реагувати на зміни та виводити будь-яку економічну систему на вищий рівень конкурентоспроможності та довгострокової стійкості.

ВИСНОВКИ

Кожен рівень «сталого ієрархії» має власні цілі та функціональні обов'язки. Але всі вони є взаємозалежними та доповнюють один одного. На кожному з цих рівнів існують власні процедури та приймаються різні рішення, що є запорукою існування цього ланцюга. І кожне рішення, яке приймається, має бути спланованим та обґрунтованим. Це підтверджується розробленим алгоритмом управлінських дій, який наочно роз'яснює план протікання процесів розвитку. Використання та дотримання його пропозицій дасть змогу детально спланувати свій шлях розвитку, а ще заздалегідь спланувати критичні точки та вузькі місця, де можуть статися ризиковані зупинки розвитку. Отже,

всі ці рівні та процедури, в їх рамках, є ланками одного ланцюга і мають бути неподільними та міцними.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови (1970–1980). URL: <http://www.sum.in.ua/s/rozvytok>. (дата звернення: 12.10.2018)
2. Філософський енциклопедичний словник. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf (дата звернення: 12.10.2018)
3. Організація, розвиток виробництва на підприємстві. URL: <http://www.paragononstate.com> (дата звернення: 12.10.2018)
4. Довбенко В.І. Перспективні проблеми розвитку підприємств. II Щорічник наукових праць: Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Львів, 2003. 507 с.
5. Грицик В., Канарський Ю., Бедрій Я. Екологія довкілля. Охорона природи. Київ, 2009. 292 с.
6. Надоша О.В. Теоретико-методологічний аналіз сталого розвитку у контексті сучасних дослідницьких підходів. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 10.
7. Барлыбаев Х.А. Глобализация: за и против устойчивого развития? Москва, 2008. 262 с.
8. Западная экономическая социология: хрестоматия современной классики / пер. М.С. Добряковой и др. Москва, 2004. 711 с.
9. Урсул А.Д. Переход к устойчивому развитию. Ноо-

сферная стратегия. Москва, 2008. 483 с.

10. Данилов-Данильян В.И. Экологический вызов и устойчивое. Москва, 2000. 487 с.

11. Данилишин Б.М., Дорогунов С.І., Міценко В.С. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. Київ, 1999. 716 с.

12. Лопатинський Ю.М., Тодорюк С.І. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств. Чернівці, 2015. 220 с.

13. Прадун В.П. Економіко-екологічні основи сталого розвитку регіональних агропромислових комплексів: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук.: спец. 08.07.02. «Економіка сільського господарства і АПК». Львів, 2005. 41 с.

14. Глинська А.Є. Особливості сталого розвитку систем в залежності від їх масштабності. Вісник ХНУ. 2006. № 4. Вип. 3. С. 159-161.

15. Кулясов І.П. Кулясова А.А. Уровни разработки концепции и реализации устойчивого развития: вчера, сегодня, завтра. EcoNews. Санкт-Петербург. 2000. № 19.

16. Грицина Л. Принципи сталого розвитку підприємств: порівняльний аналіз. Економічний дискурс. 2017. № 1. С. 33-40.

References

1. Academic Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language (1970-1980). URL: <http://www.sum.on.ua/s/rozvytok> (last accessed: 10.12.2018)

2. Philosophical Encyclopedic Dictionary. URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf (last accessed: 10.12.2018) (in Ukrainian).

3. Organization, development of production at the enterprise. URL: <http://www.paragononstate.com> (last accessed: 10.12.2018) (in Ukrainian).

4. Dovbenko V.I. Perspective problems of enterprise development. II Yearbook of Scientific Papers: Socio-Economic Studies in the Transition Period. Lviv, 2003. 507 p. (in Ukrainian).

5. Hrytsyk V., Kanarskyi Yu., Bedriy Ya. Ecology of the environment. Conservation. Kyiv, 2009. 292 p. (in Ukrainian).

6. Nadosha O.V. Theoretical and methodological analysis of sustainable development in the context of modern research approaches. Public Administration: Improvement and Development. 2011. № 10. (in Ukrainian).

7. Barlybaev H.A. Globalization: for and against sustainable development? Moscow, 2008. 262 p. (in Russian).

8. Western economic sociology: the textbook of modern classics: translated by M.S. Dobryakova et.al. Moscow, 2004. 711 p. (in Russian).

9. Ursul A.D. Transition to sustainable development. Noospheric strategy. Moscow, 2008. 483 c. (in Russian).

10. Danilov-Danilian V.I. Ecological challenge and sustainable. Moscow, 2000. 487 p. (in Russian).

11. Danylyshyn B.M., Doroguntsov S.I., Mischenko V.C. Natural Resource Potential for Sustainable Development of Ukraine. Kyiv, 1999. 716 p. (in Ukrainian).

12. Lopatinsky Yu.M., Todoryuk S.I. Determinants of sustainable development of agrarian enterprises. Chernivtsi, 2015. 220 p. (in Ukrainian).

13. Pradun V.P. Economic and ecological bases of sustainable development of regional agro-industrial complexes: Author's abstract. dis for obtaining sciences. degree dock. econ sciences: special 08.07.02. "Economy of Agriculture and Agro-industrial Complex". Lviv, 2005. 41 p. (in Ukrainian).

14. Hlynska A.Y. Peculiarities of sustainable development of systems depending on their scale. Visnyk KhNU. 2006. № 4. Issue 3. pp. 159-161. (in Ukrainian).

15. Kulyasov I.P. Kulyasova A.A. Levels of concept development and implementation of sustainable development: yesterday, today, tomorrow. EcoNews. St. Petersburg. 2000. Issue 19. (in Russian).

16. Hrytsyna L. Principles of sustainable development of enterprises: a comparative analysis. Economic discourse. 2017. Issue 1. pp. 33-40.

ШУШКОВА

Юлія Володимирівна
Shyshkova_yulia@ukr.net

УДК 336.201.2:[658.114.3:620.9]

АНАЛІЗ РІВНЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ
ПРАТ "ЛЬВІВБЛЕНЕРГО"

ВАЦЯК

Мар'яна Василівна

ANALYSIS OF THE LEVEL OF SOLVENCY
PJSC "LVIVOBLENERGO"к.е.н., доцент, Львівський
національний університет
імені Івана Франкамагістр, Львівський
національний університет
імені Івана Франка

У статті проаналізовано існуючі підходи до трактування платоспроможності підприємства та визначено її взаємозв'язок із ліквідністю. Розглянуто методiku проведення комплексної оцінки платоспроможності підприємства, що передбачає аналіз ліквідності балансу підприємства, оцінку його фінансового стану, розрахунок і аналіз основних показників ліквідності, а також розрахунок інтегрального показника та загального показника платоспроможності. Проаналізовано рівень платоспроможності ПрАТ «Львівобленерго» за період 2015-2017 рр.

* * *

В статье проанализированы существующие подходы к трактовке платежеспособности предприятия и определено ее взаимосвязь с ликвидностью. Рассмотрена методика проведения комплексной оценки платежеспособности предприятия, что предполагает анализ ликвидности баланса предприятия, оценку его финансового состояния, расчет и анализ основных показателей ликвидности, а также расчет интегрального показателя и общего показателя платежеспособности. Проанализирован уровень платежеспособности ЧАО «Львовоблэнерго» за период 2015-2017 гг.

* * *

Introduction. The basis indicator of the financial state of the enterprise, is solvency. Therefore, solvency analysis is one of the most important principles of an enterprise, that not only provides information about financial capabilities of an enterprise, but also characterizes the reliability of financial relations with other individuals and legal entities.

The **purpose** is to reveal the economic essence of solvency of the enterprise, as well as to study the methodical aspects of the analysis and assessment of the level of solvency of PJSC «Lvivoblenergo» for the period 2015-2017.

Results. Considered approaches to the interpretation of «solvency of the enterprise» by domestic and foreign scientists gives an opportunity to claim that it is the ability of the enterprise to timely and fully implement scheduled payments and urgent obligations while maintaining the normal rhythm of economic activity. In order of comprehensive analysing the level of solvency of enterprises, it is recommended to perform a solvency assessment in the following sequence: analysis of the liquidity balance of the enterprise; assessment of the financial condition of the enterprise; calculation and analysis of the main indicators of liquidity; calculation of indicators of current solvency, as well as calculation of the integral indicator and the total solvency index.

The analysis of the liquidity of the balance sheet of PJSC «Lvivoblenergo» showed that in the 2015-2017 the balance sheets were non enough liquid. During the analyzed period, the company did not have available cash enough to settle with creditors, equity was not sufficient for the formation of hard-to-leverage and current assets. Considering the degree of liquidity of current assets, the financial position of the company in 2015-2017 is assessed as a crisis. Comparison of the actual indicators of liquidity and solvency assessment of PJSC «Lvivoblenergo» with existing normative values indicate that the company is insolvent.

Conclusion. Analysis of the level of solvency of PJSC «Lvivoblenergo» testified the crisis of its financial situation and insolvency. The calculations that was made allow the company to identify weaknesses, and the negative factors that have caused them, and for the managers - to make the right managerial decisions to ensure increased efficiency of financial and economic activity, liquidity and solvency of company.

Ключові слова: платоспроможність, ліквідність, бухгалтерський баланс, активи, зобов'язання, оцінка, фінансовий стан

Ключевые слова: платежеспособность, ликвидность, бухгалтерский баланс, активы, обязательства, оценка, финансовое состояние

Keywords: solvency, liquidity, balance sheet, assets, liabilities, evaluation, financial position

ВСТУП

В сучасних умовах функціонування та розвитку суб'єктів господарювання України кожне підприємство повинно чітко орієнтуватися у складному лабіринті ринкових відносин, правильно оцінювати свій виробничий та економічний потенціал, стратегію подальшого розвитку, а також вміти аналізувати фінансовий стан. Сигнальним показником, в якому проявляється фінансовий стан, є платоспроможність підприємства, тобто його здатність вчасно та в повному обсязі розраховуватися за плановими платежами та терміновими зобов'язаннями, підтримуючи при цьому звичайний темп господарської діяльності. Водночас

платоспроможність є однією із вимог фінансової стабільності підприємства та його конкурентоспроможності. Тому аналіз платоспроможності є однією з найважливіших засад діяльності підприємства, яка не лише надає інформацію про фінансові можливості підприємства, а й характеризує надійність фінансових відносин з іншими фізичними та юридичними особами.

МЕТА РОБОТИ полягає у розкритті економічної сутності платоспроможності підприємства, а також у дослідженні методичних аспектів аналізу й оцінювання рівня платоспроможності ПрАТ «Львівобленерго» за період 2015-2017 рр.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою роботи є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері оцінювання платоспроможності підприємств, а також матеріали періодичних видань та ресурси Internet з даної тематики. Для досягнення поставленої мети використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, такі як: системний підхід, методи аналізу та синтезу, прийоми логічного узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ліквідність і платоспроможність підприємств є найбільш вживаними поняттями фінансової науки і найбільш популярними об'єктами фінансового аналізу й управління. Вони розглядаються переважно більшістю зарубіжних і вітчизняних авторів підручників, навчально-методичних посібників і монографій, присвячених проблемам фінансів підприємств, фінансового менеджменту, економічного та фінансового аналізу, а також широко представлені публікаціями у фахових періодичних виданнях, більшість з яких присвячені розкриттю сутності ліквідності і платоспроможності підприємств, визначенню методики й організації їх аналізу, а також розкривають проблеми управління ними (Н. Тарасенко, В. Іващенко, М. Болух, Є. Мних, В. Мельник, Ю. Журавльова, Г. Дутчак, Н. Власова, В. Корнієвська, О. Максута, Л. Лахтіонова та ін.). Проте і дотепер єдиної точки зору щодо трактування сутності платоспроможності підприємства та методики аналізу їх рівня, у роботах цих авторів не виявлено.

У низці робіт вітчизняних та зарубіжних науковців поняття платоспроможності нерідко ототожнюється з ліквідністю, хоча навряд чи це виправдано, оскільки кожне з них має власний економічний зміст.

Так, ліквідність означає здатність активу до швидкого перетворення в грошові кошти. Платоспроможність же, в міжнародній практиці, трактується як достатність ліквідних активів для погашення в будь-який момент всіх своїх короткострокових зобов'язань перед кредиторами. Тобто ліквідність є засобом підтримання платоспроможності, а тому – вужчим поняттям, ніж платоспроможність.

Висловлюючись мовою математики, платоспроможність підприємства є функція від його ліквідності, де остання – змінна. Необхідно зазначити, що платоспроможність і ліквідність тяжіють до постійності, але об'єктивно ліквідність може змінюватися, а платоспроможність в той же час може залишатися постійною.

Це означає, що під забезпеченням платоспроможності підприємства мається на увазі підтримка достатнього рівня його ліквідності, який, цілком природно, може змінюватись залежно від стадії виробничого циклу, терміну настання сплати зобов'язань тощо.

Розглядаючи думки різних науковців, можна виділити три підходи до трактування сутності поняття «платоспроможність».

Перший підхід, теоретичні погляди західних науковців (Й. Ворст, П. Ревентлоу, Дж. Депалленса): платоспроможність визначається наявністю власних обігових коштів та здатністю покривати збитки. Тобто автори мають на увазі не лише погашення зобов'язань підприємством, а ще й існування деякого потенціалу чи резерву, який би дав змогу підприємству,

працюючи збитково, покривати збитки [2, с. 117].

Для другого підходу типовим є визначення М.М. Крейніної: «Платоспроможність – це наявність у підприємства коштів, достатніх для сплати боргів за всіма короткостроковими зобов'язаннями й одночасно безперебійного здійснення процесу виробництва та реалізації продукції» [4, с. 14]. Проте таке формулювання платоспроможності стосується лише короткострокових позикових коштів. Незрозуміло, куди віднести довгострокові зобов'язання, термін сплати яких ще не настав. Звісно, вони так чи інакше підлягають погашенню.

Інша група дослідників, зокрема А.Д. Шеремет, стверджують, що платоспроможність підприємства визначається як здатність покриття усіх зобов'язань підприємства (короткострокових та довгострокових) усіма активами [8, с. 165]. Це визначення є більш точним, порівняно з іншими, оскільки включає усі види зобов'язань і вказує за допомогою чого досягається мета (кінцевий результат).

Для третього підходу (Н.В. Тарасенко, В.І. Іващенко, М.А. Болух, Є.В. Мних, В.М. Мельник – вітчизняні науковці) характерне таке визначення: «... платоспроможність підприємства – найважливіший показник, який характеризує фінансову стійкість підприємства» [6, с. 202].

Розглянуті підходи щодо трактування поняття «платоспроможність підприємства» дають можливість зробити певні висновки.

По-перше, при визначенні платоспроможності підприємства до уваги беруться не лише короткострокові зобов'язання, але й довгострокові.

По-друге, основними ознаками платоспроможності підприємства є наявність достатніх коштів на розрахунковому рахунку підприємства та відсутність простроченої кредиторської заборгованості.

По-третє, головними причинами настання неплатоспроможності підприємства можуть бути: помилки у розрахунках планових обсягів виробництва і реалізації продукції, її собівартості; невиконання замовлень; неконтрольоване зростання собівартості продукції; втрата каналів реалізації та постійних замовників; неплатоспроможність покупців і замовників; брак власних джерел фінансування; інфляційні процеси; значне відволікання коштів у дебіторську заборгованість й у надлишкові виробничі запаси; низька якість фінансового планування на підприємстві; низька оборотність оборотних коштів тощо.

Отож, платоспроможність підприємства – це його здатність вчасно та в повному обсязі виконувати планові платежі і термінові зобов'язання, підтримуючи при цьому нормальний ритм господарської діяльності. Саму ж оцінку (аналіз) платоспроможності підприємства проводять на основі характеристики ліквідності поточних активів.

Аналіз рівня платоспроможності підприємства доцільно здійснювати у наступній послідовності:

- аналіз ліквідності балансу підприємства;
- оцінка фінансового стану підприємства;
- розрахунок і аналіз основних показників ліквідності;
- розрахунок інтегрального показника та загального показника платоспроможності.

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні засобів (актив балансу), які згруповані за ступенем їх

ліквідності і розміщені у порядку зменшення їх ліквідності, із зобов'язаннями (пасив балансу), які згруповані за строками їх погашення та розміщені у порядку зростання термінів [1, с. 203]. Баланс вважають ліквідним, якщо виконуються умови, наведені у табл. 1.

Необхідною умовою абсолютної ліквідності є виконання перших трьох нерівностей. Перша та друга нерівність дозволяє виявити поточну ліквідність підприємства, що свідчить про платоспроможність (неплатоспроможність) найближчим часом. Третя нерівність відображає перспективну ліквідність, на основі якої прогнозується довгостроково орієнтована платоспроможність. Четверта нерівність має так званий характер балансування, її виконання свідчить про наявність у підприємства власних оборотних коштів.

Проведемо аналіз балансу ПрАТ «Львівобленерго» за 2015–2017 рр., визначимо його ліквідність і платоспроможність за допомогою фінансової звітності [5]. Зіставлення активів і пасивів підприємства наведемо у табл. 2.

Аналіз отриманих даних свідчить про недостатню ліквідність балансу. Протягом 2015-2017 рр. у ПрАТ

«Львівобленерго» не було достатньої суми наявних грошових коштів для розрахунків з кредиторами, а власного капіталу бракувало для формування важколіквідних та оборотних активів. Водночас, впродовж аналізованого періоду підприємство було спроможне погасити за рахунок дебіторської заборгованості короткострокові кредити банків, а за рахунок запасів – свої довгострокові зобов'язання.

Враховуючи ступінь ліквідності активів маємо можливість спрогнозувати фінансовий стан підприємства на короткострокову і довгострокову перспективу (табл. 3).

Враховуючи ступінь ліквідності оборотних активів, фінансовий стан ПрАТ «Львівобленерго» у 2015-2017 рр. може бути оцінений як на звітну дату, так і на короткострокову та довгострокову перспективу, як кризовий.

Наступним етапом аналізу платоспроможності є аналіз основних показників ліквідності, серед яких: коефіцієнти абсолютної, термінової та загальної ліквідності, ліквідності запасів й ліквідності коштів у розрахунках тощо. Результати розрахунку показників ліквідності ПрАТ «Львівобленерго» представлено у табл. 4.

Таблиця 1

Аналіз ліквідності балансу [побудовано на основі [1, с. 203]]

Актив	Значення	Пасив
A1 – найліквідніші активи (грошові кошти)	$\geq$	П1 – найтермінованіші пасиви (поточні зобов'язання, кредиторська заборгованість за послуги)
A2 – активи, що легко реалізуються (дебіторська заборгованість, готова продукція)	$\geq$	П2 – короткострокові пасиви (короткострокові кредити банку)
A3 – активи, що повільно реалізуються (виробничі запаси, незавершене виробництво)	$\geq$	П3 – довгострокові пасиви (довгострокові зобов'язання)
A4 – активи, що важко реалізуються (необоротні активи).	$\leq$	П4 – постійні пасиви (власний капітал)

Таблиця 2

Оцінка ліквідності балансу ПрАТ «Львівобленерго» за 2015 – 2017 рр. [розраховано на основі [5]]

Актив	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Пасив	2015 р.	2016 р.	2017 р.
A1	4687	4289	11197	П1	268613	351417	470993
A2	137321	208795	200030	П2	99136	253381	162385
A3	69707	65065	103705	П3	379722	50058	60133
A4	3648599	3402072	3357680	П4	3112843	3025365	2979101
Баланс	3860314	3680221	3672612	Баланс	3860314	3680221	3672612

Таблиця 3

Оцінка фінансового стану ПрАТ «Львівобленерго» із врахуванням ступеня ліквідності активів

[розраховано на основі [5]]

Тип сталості	На дату складання звітності	У короткостроковій перспективі	У довгостроковій перспективі
Абсолютний	A1 $\geq$ П1	A1 $\geq$ П1 + П2	A1 $\geq$ П1+П2+П3
2015	4687 < 268613	4687 < 367749	4687 < 747471
2016	4289 < 351417	4289 < 604798	4289 < 654856
2017	11197 < 470993	11197 < 633378	11197 < 693511
Нормальний	A1+A2 $\geq$ П1	A1+A2 $\geq$ П1+П2	A1+A2 $\geq$ П1+П2+П3
2015	142008 < 268613	142008 < 367749	142008 < 747471
2016	213084 < 351417	213084 < 604798	213084 < 654856
2017	211227 < 470993	211227 < 633378	211227 < 693511
Передкризовий	A1+A2+A3 $\geq$ П1	A1+A2+A3 $\geq$ П1+П2	A1+A2+A3 $\geq$ П1+П2+П3
2015	211715 < 268613	211715 < 367749	211715 < 747471
2016	278149 < 351417	278149 < 604798	278149 < 654856
2017	314932 < 470993	314932 < 633378	314932 < 693511
Кризовий	A1 + A2 + A3 $\leq$ П1	A1+A2+A3 $\leq$ П1+П2	A1+A2+A3 $\leq$ П1+П2+П3
2015	211715 < 268613	211715 < 367749	211715 < 747471
2016	278149 < 351417	278149 < 604798	278149 < 654856
2017	314932 < 470993	314932 < 633378	314932 < 693511

Таблиця 4

Показники ліквідності ПрАТ «Львівобленерго» [розраховано на основі [5]]

Назва показника	2015	2016	2017	Абсолютне відх. 2017/2015
Коеф. абсолютної ліквідності	0,01	0,007	0,02	0,01
Коеф. термінової ліквідності	0,5	0,4	0,4	-0,1
Коеф. загальної ліквідності	0,6	0,5	0,5	-0,1
Коеф. ліквідності запасів	0,1	0,07	0,1	0,03
Коеф. ліквідності коштів у розрахунках	0,4	0,4	0,4	0
Коеф. співвідношення КЗ та ДЗ	1,9	1,6	2,2	0,3
Коеф. мобільності активів	0,05	0,08	0,09	0,04
Коеф. співвідношення активів	0,06	0,08	0,09	0,03

Зіставляючи фактичні показники оцінювання ліквідності та платоспроможності ПрАТ «Львівобленерго» з існуючими нормативними значеннями, можна стверджувати, що підприємство є неплатоспроможним.

Так, згідно із значенням коефіцієнта абсолютної ліквідності, ПрАТ «Львівобленерго» могло погасити негайно у 2017 р. тільки 2 % короткострокової заборгованості, в той час як 2015 р. – лише 1 %; згідно із значенням коефіцієнта загальної ліквідності, підприємство не спроможне забезпечити свої короткострокові зобов'язання з найбільш легко реалізованої частини активів – оборотних коштів. При нормативному значенні цього коефіцієнта 1,5–2,5, коефіцієнт загальної ліквідності ПрАТ «Львівобленерго» у 2015 р. склав 0,6, а 2016–2017 рр. – 0,5; а згідно із значенням коефіцієнта

термінової ліквідності, у ПрАТ «Львівобленерго» недостатньо найбільш ліквідних оборотних коштів – грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості, для погашення поточних зобов'язань.

Заключним етапом комплексної оцінки платоспроможності підприємства є розрахунок відносних показників, а саме інтегрального показника платоспроможності та загального показника платоспроможності щодо всіх зовнішніх зобов'язань. Методику визначення інтегрального показника та загального показника платоспроможності щодо всіх зобов'язань наведено у табл. 5, а результати їх розрахунку для ПрАТ «Львівобленерго» – на рис. 1.

Таблиця 5

Розрахунок інтегрального показника та загального показника платоспроможності щодо всіх зовнішніх зобов'язань [побудовано на основі [3, с. 149]]

Показник	Формула	Характеристика
Інтегральний показник	$I_p = K_{ap} / 0,2 + K_{pp} / 0,5 + K_{zp} / 1,0$	Нормативна величина показника має значення $>3,0$, що свідчить про достатність рівня всіх складових його ознак
Загальний показник платоспроможності щодо всіх зовнішніх зобов'язань	$P_z = (A_1 + 0,5 \cdot A_2 + 0,3 \cdot A_3) / (P_1 + 0,5 \cdot P_2 + 0,3 \cdot P_3)$	Показник свідчить, які перспективи має підприємство щодо погашення усіх своїх боргів по залучених фінансових ресурсах, як це вплине на формування нормативної величини залишків активів, що забезпечують безперерйну діяльність підприємства в межах визначеної потужності, якщо всі кредитори одночасно пред'являть йому свої вимоги

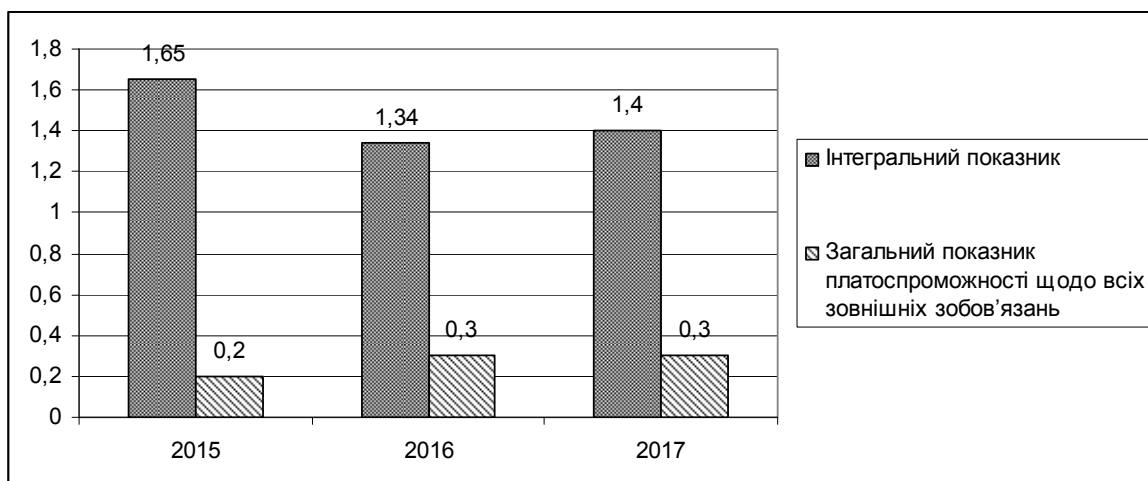

Рис. 1. Значення інтегрального показника та загального показника платоспроможності для ПрАТ «Львівобленерго» у 2015–2017 рр. [розраховано на основі [5]]

Інтегральний показник платоспроможності (I_p) формується як сумарний (синтетичний) рівень відносних величин, одержаних від порівняння фактичних значень абсолютної, проміжної і загальної платоспро-

можності з їх еталонними рівнями. Негативні зміни в показниках платоспроможності ПрАТ «Львівобленерго» протягом 2015–2017 рр. підтверджуються погіршенням величини інтегрального показника на 0,025 пункти.

Загальний показник платоспроможності досліджуваного підприємства попри позитивні зміни все ж свідчить, що досліджуване підприємство неспроможне погасити усі свої борги по залучених фінансових ресурсах.

Отже, результати проведеного дослідження свідчать про те, що ПрАТ «Львівобленерго» протягом 2015-2017 рр. знаходиться у кризовому стані та є неплатоспроможним. Тому, з метою підвищення платоспроможності й підтримування ефективної господарської діяльності, керівництву даного підприємства необхідно застосовувати такі заходи як: зміна стилю управління; інвентаризація активів підприємства; оптимізація дебіторської заборгованості, зниження витрат підприємства; обґрунтування необхідної кількості персоналу; продаж зайвого устаткування та матеріалів; реструктуризація боргів перетворенням короткострокової заборгованості на довгострокові позики; удосконалення організації праці; модернізація основних фондів, заміна застарілого устаткування [7, с. 367].

ВИСНОВКИ

Отже, платоспроможність підприємства – це його здатність вчасно та в повному обсязі виконувати планові платежі і термінові зобов'язання, підтримуючи при цьому нормальний ритм господарської діяльності. Для того, щоб визначити, чи достатньо в суб'єкта господарювання грошей для погашення його зобов'язань, необхідно проводити аналіз рівня платоспроможності за такими складовими як: аналіз ліквідності балансу підприємства; оцінка фінансового стану підприємства; розрахунок і аналіз основних показників ліквідності; розрахунок інтегрального показника та загального показника платоспроможності.

Щодо ПрАТ «Львівобленерго», комплексний аналіз рівня платоспроможності даного підприємства засвідчив кризовість його фінансового становища та неплатоспроможність. Проведені розрахунки надають можливість підприємству виявляти слабкі місця, визначати негативні чинники, що їх зумовили, а керівництву – приймати правильні управлінські рішення для забезпечення підвищення ефективності фінансово-госпо-

дарської діяльності загалом та ліквідності й платоспроможності зокрема.

Список використаних джерел

1. Деева Н.М., Дедіков О.І. Фінансовий аналіз. К.: Центр учбової літератури, 2007. 328 с.
2. Журавльова Ю.Ю. Сутність платоспроможності підприємства. *Фінанси України*. 2010. № 1. С. 116-120.
3. Журавльова Ю.Ю. Платоспроможність підприємства та шляхи її забезпечення. *Полтава: РВВ ПУСКУ*, 2009. 20 с.
4. Крейнина М.Н. Платежеспособность предприятия: оценка и принятие решений. *Финансовый менеджмент*. 2001. № 1. С. 3-13.
5. ПрАТ «Львівобленерго»: офіційний сайт. URL: http://www.loe.lviv.ua/ua/informatsiya_pro_kompaniju
6. Солотв В. Аналіз ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості в системі управління підприємством. *Вісник КНТЕУ (спеціальний)*. 2003. № 6. С. 199-206.
7. Теницька Н.Б., Гришко Ю.С. Підвищення платоспроможності підприємства шляхом оптимізації дебіторської заборгованості. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 8. С. 366-369.
8. Шеремет А.Д. Теория экономического анализа. М.: Инфра-М, 2011. 352 с.

References

1. Dyeyeva N.M., Dedikov O.I. Financial analysis. Kyiv: Center for Educational Literature, 2007. 328 p. (in Ukrainian).
2. Zhuravlyova Yu.Yu. Essence solvency of the enterprise. *Finance of Ukraine*. 2010. № 1. pp. 116-120. (in Ukrainian).
3. Zhuravlyova Yu.Yu. Solvency of the enterprise and ways of its provision. *Poltava: RVV PUSKU*, 2009. 20 p. (in Ukrainian).
4. Kreinina M.N. Solvency of an enterprise: assessment and decision-making. *Financial management*. 2001. № 1. pp. 3-13. (in Russian).
5. PJSC "Lvivoblenergo": official site. URL: http://www.loe.lviv.ua/ua/informatsiya_pro_kompaniju (in Ukrainian).
6. Solotva V. Analysis of liquidity, solvency and financial stability in the enterprise management system. *KNETE newsletter (special issue)*. 2003. № 6. pp. 199-206. (in Ukrainian).
7. Tenytska N.B., Hryshko Yu.S. Increasing the solvency of an enterprise by optimizing receivables. *Hlobal and national problems of the economy*. 2015. № 8. pp. 366-369. (in Ukrainian).
8. Sheremet A.D. Theory of economic analysis. Moscow: Infra-M, 2011. 352 p. (in Russian).

ІВАЩЕНКО

Анна Володимирівна
annaiivah@ukr.net

ВОЛОШИНА

Оксана Володимирівна
Okss.lee5@gmail.com

МОЛОЧЕНКО

Вікторія Валеріївна
rubchuk@bigmere.net

к.е.н., доцент кафедри, Вінницький
національний аграрний
університет

к.філ.н. доцент, Вінницький
національний аграрний університет

к.пед.н., ст.викладач, Вінницький
національний аграрний університет

УДК 338.48-44(1-87):330.111.4(477)

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА ПРОДУКТИВНИХ СИЛ УКРАЇНИ

INTERNATIONAL TOURISM AS COMPLEX OF PRODUCTION FORCES OF UKRAINE

Стаття присвячена міжнародній туристичній активності, що відбуваються на національних територіях. "Міжнародний туризм" визначається як соціально-економічна категорія. У статті аналізуються особливості світового ринку послуг, сучасні тенденції розвитку світової економіки в цілому та індустрія туризму як її складової, при цьому особлива увага приділяється процесу глобалізації. Розглянуто міжнародний туризм під впливом процесів глобалізації та інтеграції.

* * *

Статья посвящена международной туристической активности, происходящие на национальных территориях. "Международный туризм" определяется как социально-экономическая категория. В статье анализируются особенности мирового рынка услуг, современные тенденции развития мировой экономики в целом и индустрия туризма как ее составляющей, при этом особое внимание уделяется процессу глобализации. Рассмотрены международный туризм под влиянием процессов глобализации и интеграции.

* * *

Introduction. The article deals with international tourism activity in the processes taking place in national territories. "International tourism" is defined as a socio-economic category. The international tourism under the influence of processes of globalization and integration, which acquires the most dynamic development and becomes one of the influential factors on which the growth of the economy depends is considered.

Purpose. The emphasis is on the problems of integration processes of international tourism development, its peculiarity is revealed and the prospects of European integration of Ukraine in this area are determined.

Results. The article analyzes the geopolitical aspects of the development of international tourism in Ukraine as a global phenomenon that carries out economic, social and international-political action. The potential of world tourist flows as factors of geopolitical influence, the structure of which reflects and influences tendencies of the international interaction is revealed. It has been found that over the past decade, Ukraine has become an attractive tourist destination, which, according to the number of international tourist arrivals (about 25 million), has become one of the top ten most visited countries in the world.

Conclusion. It is established that the current dynamics of the international tourist flow in Ukraine is characterized by a sharp decrease in the volume of international visitors, a decrease in the rates of development of tourist activity and the reformatting of the spatial structure of the entrance and exit tourist flow. It is concluded that international tourism is not only the recipient of international relations, but also an active political actor who can become a channel for establishing international trust and cooperation.

Ключові слова: міжнародний туризм, глобалізація, туристична індустрія, інтеграція, ринок туристичних послуг, фактори розвитку туризму, туристичні потоки, туризм, туристичні продукти, економіка, вплив, соціалізація, комунікація, продуктивні сили, міжнародний туризм, категорія

Ключевые слова: международный туризм, глобализация, туристическая индустрия, интеграция, рынок туристических услуг, факторы развития туризма, туристические потоки, туризм, туристические продукты, экономика, влияние, социализация, коммуникация, производительные силы, международный туризм, категория

Keywords: international tourism, globalization, tourism industry, integration, market of tourist services, factors of tourism development, tourist flows, tourism, tourist products, economy, influence, socialization, communication, productive forces, international tourism, category

ВСТУП

Ті зміни, які відбуваються у житті сучасного суспільства, підводять людство в цілому до якісно нових і незвичних умов забезпечення підвалин соціально-економічного розвитку і звичайно, добробуту. Вони зачіпають життєво важливі для розвитку суспільства сфери функціонування держави. Особливою мірою здатним вирішити багато чого з внутрішніх проблем (такі як безробіття, економічна і фінансова нестабіль-

ність тощо) та зміцнити стан країни на світовому ринку і, більше того, підвищити її імідж вважається туризм. Практика підтверджує, що туризм є першою за дохідністю галуззю світової економіки. За прогнозами Всесвітньої туристичної організації (ВТО), кількість міжнародних туристичних поїздок у 2020 р. зросте вдвічі, а доходи від міжнародного туризму сягнуть 1,6 млрд. дол. США. Помічено, що в країнах, які проходять етап трансформації економічної системи, по-

ліпшення стану економіки настає тим швидше, чим оперативніше і якісніше запроваджуються основи для зовнішнього і внутрішнього туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Динамічний процес суспільних перетворень в Україні та реформування економічних відносин актуалізували проблему її рекреаційно-туристичного комплексу і подорожей населення до інших країн. Але неможна стверджувати, що вона постала тільки в останні роки ХХ ст. і тому не має прийнятних науково обґрунтованих рішень. Методологія розробки і практики реалізації державної та регіональної політики рекреації та туризму знайшла відображення у дослідженнях М. Долішнього, В. Євдокименка, В. Кравціва, М. Габреля, Л. Гриніва, П. Жука, С. Трохимчука, В. Мацоли та ін., але всі вони розглядали туризм як галузь виробництва, чи то вид економічної діяльності, і як різновид відпочинку. Але певною мірою випускався з виду той факт, що феноменальний успіх туризму обумовлюється і обставиною задоволення постійних прагнень людства пізнати навколишній світ.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Для багатьох туризм стає вже не розкішшю, а природною необхідністю. Тому виникає потреба в поглибленому дослідженні саме цього аспекту туризму, особливо у зв'язку з реалізацією людиноцентричної концепції розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ

Як відомо, людина уособлює широкий спектр закономірностей природи, соціуму та культури. Усе це відбивається на її потребах і вимогах їх задоволення. Узагалі, коли йдеться про потреби, то як правило, мають на увазі потреби особистості. Але суб'єктами потреб можуть бути спільноти людей найрізноманітніших масштабів і видів.

Щодо особистості, то їй притаманні численні потреби, зміст яких відтворює групування останніх на первинні і базові. До первинних належать біосоціальні потреби у раціональному харчуванні, комфортному житті, високоякісних речах і послугах масового споживання, здоровому і природному середовищі проживання, добре організованій і ефективній охороні здоров'я тощо. Зрозуміло, що навіть найбільш оптимальне і ефективне задоволення основних біосоціальних потреб само по собі не перетворює людину на істинно людську істоту, на повноцінну особистість. Споживання як таке не може бути істинним змістом і метою життя людини, воно являє собою важливу, але тільки необхідну передумову для формування, виявлення і вдосконалення здібностей і талантів людини. Вивільнення енергії і таланту, розвиток творчої діяльності не можливе без практичного досягнення соціальної справедливості, участі кожного громадянина в економічному і державному управлінні, підвищенні творчого компоненту праці.

Виокремлені соціальні потреби відносять до базисних. Щоб мати ці блага, люди повинні їх виробляти безпосередньо або опосередковано. Праця є одвічною природною необхідністю, без неї не було б можливе саме людське життя. Але реальним каталізатором діяльності людини є не об'єктивні потреби самі по собі і не суб'єктивні бажання і цілі, відірвані від повсякден-

ного життя, а єдність того й іншого. Підґрунтям цього поєднання є факт економічної відокремленості кожної людини відносно інших людей, чужих сімей, спільнот і суспільства в цілому. На щоденний хліб кожен повинен заробляти самостійно. Економічне відокремлення особистості детермінує економічне відмежування кожної сім'ї відносно інших сімей, спільнот, людей і суспільства загалом. Слід зробити також ще одне доповнення: потреби тотальні, тобто їх мають усі члени суспільства без винятку – як працюючі, так і ті, хто ще або вже не працює.

Отже, з одного боку, існує людина з усім своїм споживчим фондом, який склався наданий час, а з іншого – їй протистоїть світ речей і послуг, кожна з яких має певну споживчу вартість, тобто вже перебуває в певному об'єктивному відношенні до його потреб. За умови постійної наявності потреб їх задоволення постає як функція доходів індивіда особисто. Якщо розгорнути цю відносно просту залежність у реальну і субпідпорядковану, то рівень задоволення потреб працюючої особи визначається оцінкою його праці. Економічні інтереси дітей задовольняє сім'я та спеціальні суспільні організації, пенсіонерів – результати минулої праці, сім'я і також суспільні організації. Постає, з погляду вирішення проблеми задоволення потреб і забезпечення тим самим необхідного рівня добробуту, здавалося б, просте завдання – організація трудової діяльності людини в часі і просторі в такий спосіб, щоб участь у ній працездатної особи гарантувала отримання коштів, достатніх для задоволення поточних і майбутніх потреб самого працівника і непрацюючих його членів сім'ї.

Саме ця формула організації збалансованого суспільного життя не знаходить протягом тривалого часу існування людства повної реалізації як на теренах окремих країн, так і світової спільноти загалом, через що і мають місце об'єктивні соціальні суперечності. Центральне місце серед них займають соціально-предметні суперечності економічного характеру, основними рисами яких є опосередкованість, наявність взаємопереходів матеріального і духовного, від творення всіх аспектів трудової діяльності. Посередником, тобто об'єктом у взаємовідносинах людей один з одним, виступає матеріальне благо, унаслідок чого останнє і є соціально значущим.

Одним із таких омріяних, але не зовсім доступних благ, є культура інших країн, спеціальні знання, оздоровлення під впливом природних чинників конкретної території, набуття адаптивних здатностей до несприятливих умов у певні проміжки часу за межами країни проживання тощо. Задоволення попиту на виокремлені товари і послуги покладено на таку сферу економічної діяльності, як туризм, яка охоплює широкий діапазон видів діяльності, у тому числі міжнародний і внутрішній транспорт, розміщення, громадське харчування, розваги, охорону здоров'я, спорт тощо. За класичним визначенням, туризм є тимчасовим переміщенням людей з місця свого постійного проживання до іншої країни або місцевості в межах своєї країни у вільний час з метою отримання задоволення і відпочинку, в оздоровчих, гостевих, пізнавальних або професійно-ділових цілях, але без виконання оплачуваної роботи у відвідуваному місці. Спроби відійти від цієї сентен-

ції сприймалися і сприймаються до останнього часу [1; 2; 3]. Але жодна з них вичерпно так і не характеризує його як економічну категорію. Концентруючи увагу на туризмі як подорожі з метою відпочинку з виключенням моменту отримання прибутку в час її здійснення, автори залишаються в колі суто економіки, тобто зв'язку цієї категорії зі сферами національного господарства та її впливу на економіку.

Досить влучно охарактеризував туризм російський фахівець його здійснення В. Квартальнов, який назвав його категорією, що «... відчуває сильний вплив економіки і володіє дуалізмом (подвійністю) внутрішньої природи явища...» [4]. Дійсно, туризм, особливо міжнародний, являє собою особливий, масовий вид подорожей і одночасно є діяльністю по їх організації і здійсненню.

Проте ми вбачаємо дуалізм цієї категорії в іншому. На наш погляд, туризм поряд з економічними аспектами є досить складним соціальним явищем. Безумовно, туризм є вагомим джерелом створення робочих місць, розвитку тих територій, де є рекреаційні ресурси і немає перспектив для виробничої сфери тощо. Але треба звернути увагу на інше. Проголошення незалежності України, як і інших республік колишнього СРСР, було відповіддю на виклики, які постали перед людством наприкінці ХХ ст., і передбачало перевертання піраміди пріоритетів в політиці держави. Потреба зближення з рівнем розвитку країн, що задають його динаміку і якість, висунула на авансцену не речовий, а соціальний аспект життя. Це не означає, що матеріально-речова сторона суспільного життя відходить з поля зору владних структур. Просто змінюються підходи до її здійснення, які стають опосередкованими і підпорядковуються соціальній динаміці суспільства.

Нехай і не тривалий за історичними мірками період державної самостійності пострадянських республік засвідчив, що за всієї важливості зміни форм власності на їх теренах та запровадження ринкового механізму господарювання всі зміни кваліфікуються як обширний соціальний процес, який зачіпає інтереси всіх соціальних груп населення. Механізмом забезпечення протікання саме цього соціального процесу визначена соціалізація. За визначенням автора цієї статті, «соціалізація виступає як соціально-економічна категорія, яка являє собою суспільне відношення з приводу підготовки людини до суспільної діяльності і забезпечення їй життя на рівні цивілізаційних стандартів» [5]. Соціалізація – це проникнення у сфери економічної і позаекономічної діяльності таких відносин, що сприяють як поліпшенню добробуту населення безпосередньо, так і опосередковано через формування умов до самовираження людини. За своєю сутністю соціалізація здебільшого пов'язується з формуванням матеріальних передумов до повернення певних груп населення на шлях самостійної і активної трудової діяльності.

Проявом активізації людини виступає, як правило, все зростаюча свідомо творча участь всіх прошарків населення у всіх сферах суспільного життя – економічній, соціальній, політичній, духовній. Якщо бути більш конкретним, то активність людини, особливо працездатної особи, з її системою ціннісних орієнтацій, цільових установок, усвідомленням свого місця в

суспільному житті, системою потреб і інтересів, знаходить відтворення в мірі реалізації нею фізичних і розумових здібностей, знань, умінь тощо. Власне активність розглядається під кутом зору соціальної свободи людини. Тільки у вільної людини є вибір. Проте свобода є не тільки благом для людини, але й важким знаменням долі. Людина не вільна у виборі об'єктивних умов життєдіяльності, але має свободу вибору цілей діяльності.

Міжнародний туризм, як жодне інше явище, пов'язаний зі здобуттям і підтримкою особистості пересічного громадянина. Згідно з визначенням ВТО, туризм являє собою подорож у вільний час, тобто за власним бажанням, і тому є одним із видів активного відпочинку [4]. Якщо зіслатися на Закон України «Про туризм», то він трактує туризм як «тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання з оздоровчою або професійно-діловою метою» [5]. Результати останніх досліджень дійсно засвідчують про те, що здоров'я людини лише на 8-10 % залежить від охорони здоров'я, ще на 20 % – від екологічних умов, ще 20 % – визначаються генетичними чинниками і на 50 % здоров'я людини залежить від образу життя самої людини [5]. Якщо припустити, а помилки в цьому практично не буде, що турист обирає країни тимчасового перебування з прийнятними екологічними характеристиками, то власне туризм у 7 разів більш результативний у підтриманні здорового тону життя від системи охорони здоров'я. Щодо професійно-ділового аспекту туризму, то він безпосередньо спрямований на всебічний розвиток особистості.

Щоб жити і розвиватися, суспільство має виробляти та відтворювати матеріальні і культурні блага. Сучасну систему суспільного відтворення можна охарактеризувати як інноваційне відтворення, основу якого складає нове наукове знання. Головним носієм останнього, поряд із речовими засобами накопичення, зберігання й обробки інформації, має бути людина. Але для цього потрібно, щоб сучасники і нові покоління могли освоїти й використати успадковані продуктивні сили, технології, духовні й моральні надбання, і не тільки на території постійного проживання. Людина повинна бути здатною в широкому розумінні цього слова не тільки сприймати раніше нагромаджені наукові знання, але й узагальнювати та аналізувати їх, і створювати тим самим нові послуги і продукти або змінювати власне середовище й образ суспільного буття.

Хотілося б узяти на себе наукову місію щодо кваліфікації туризму в цілому і міжнародного туризму зокрема якщо не виробником людини, то процесом удосконалення, так би мовити, вже «виробленої» суспільним виробництвом людини. Підвалиною до такого ствердження є відомий всім постулат, за яким виробництво людини охоплює всі життєві процеси – від матеріального до духовного виробництва. Безумовно, тут є певна умовність, оскільки туризм не забезпечує туриста їжею, одягом та іншими предметами споживання в силу виключення факту отримання доходу під час туристичної подорожі. Проте без будь-яких заперечень він сприяє розвитку людини як суспільного індивіда і головної продуктивної сили, а тому є певною мірою процесом відтворення суспільного життя людей. Його результатом не є безпосередньо засоби до життя, а

дещо більше, з чим ми пов'язуємо саме життя або суспільство, тобто людина як носій соціальності. Виключно в такому сприйнятті ми започатковуємо тлумачення туризму як виробництва чи то довиробництва людини, бо його результатом є людина як живий організм із задоволеними потребами специфічного характеру і як носій соціальності, сягнувши апробованого історією розуміння природи і суті таких фундаментальних понять, як праця і власність, розподіл і соціальна справедливість, громадянська культура і свобода особистості.

Нехай і не досить обширні, але достатньо обґрунтовані ствердження щодо туризму дозволяють з певною мірою дискусійності тлумачити туризм як вкладення людиною коштів у себе в цілях збагачення своїх знань та розширення можливостей їх використання. Досить влучно цей момент процесу туризму відтворюється американським економістом Т. Шульцом, хоча і з іншого приводу, який підкреслив, що «люди нарощують свої здібності як виробники і як споживачі шляхом інвестування в самих себе» [5].

Людина ж є головною продуктивною силою суспільства. Надання продуктивним силам якостей відповідності вимогам людиноцентричного розвитку кваліфікується їх соціалізацією. Проста логіка приводить до сприйняття туризмом в якості не тільки і не стільки процесу соціалізації людини, як соціалізації продуктивних сил. Люди як основний елемент продуктивних сил, вступаючи в активну взаємодію з природою, одночасно вступають і в суспільні відносини між собою. Більш того, виключно через механізм відносин стає можливою взаємодія людини з природою із застосуванням інших компонентів продуктивних сил. Зв'язки і відносини, в які незалежно від волі і свідомості вступають люди в процесі матеріального виробництва, визначаються суспільно-виробничими або економічними відносинами.

Тоді є всі підстави визначити туризм як соціально-економічну категорію, яка являє собою суспільне відношення з приводу задоволення як окремої людини, так і групи осіб в рекреаційних, оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових, спортивних, духовних та інших потребах без виконання оплачуваної роботи в країні тимчасового перебування.

ВИСНОВКИ

Із входженням у часовий простір третього тисячоліття людство, як і в минулі роки, шукає шляхи для реалізації соціальних компонентів у розвитку суспільства. Успіхи України в цьому напрямку визначаються насамперед результатом її власних зусиль в різнобічному спектрі заходів. У побудові нової соціально спрямованої системи посилену роль може відігравати і міжнародний туризм. Але для задіяння його потенціалу у розбудовчі процеси щодо покращення добробуту населення потрібно більш об'ємно бачити всю складність розгортання туристичної діяльності. Система туристичних відносин зовсім не зводиться до комбінації її форм та видів. Туристичні відносини – це складна і багатопланова сукупність відносин з різноманітним прояву та реалізації. І, мабуть, з цією статтею теоретичне порозуміння міжнародного туризму робить перші кроки.

Список використаних джерел

1. Вийзд громадян України за кордон за країнами, до яких вони виїжджали, у 2017 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. В'їзд іноземних громадян в Україну за країнами, з яких вони прибули, у 2017 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Игнатъева И.Ф. Пространство потоков: экономический и геополитический анализ туризма. URL: http://www.terrahumana.ru/arhiv/13_01/16_01_21.pdf.
4. Кательний І.М. Інформаційна епоха: економіка, общество и культура. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks.ru/Polit/katel/06.php.
5. Логінов Я. Бути як Ізраїль, або Туризм під ча свійни // Дзеркало тижня. 2017. № 30 (21 серпня).

References

1. The departure of Ukrainian citizens abroad according to the countries to which they left, in 2017. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (in Ukrainian)
2. Entry of foreign citizens to Ukraine by countries from which they arrived in 2017 year. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (in Ukrainian)
3. Ihnatieva I.F. Flow space: economic and geopolitical analysis of tourism. URL: http://www.terrahumana.ru/arhiv/13_01/16_01_21.pdf (in Russian)
4. Catells M. Information age: economics, society and culture. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks.ru/Polit/kastel/06.php (in Russian)
5. Lohin Y. Be as Israel, or Tourism during the war // Mirror of the week. 2017. № 30 (August 21) (in Ukrainian)

ЯМНЕНКО

Тетяна Михайлівна
t.yamnenko@gmail.com

УДК 347.13:615.1:614(477)

СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ФАРМАЦЕВТИЧНОГО СЕКТОРУ У
ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

УТЄХІНА

Ірина Станіславівна

д.ю.н., професор кафедри
Навчально-науковий
Юридичний інститут
Національного авіаційного
університетуTHE CURRENT STATE OF LEGAL AND
REGULATORY FRAMEWORK OF THE
PHARMACEUTICAL SECTOR IN THE
HEALTHCARE SERVICE OF UKRAINEстудент, Навчально-науковий
Юридичний інститут
Національного авіаційного
університету

У статті визначена актуальність та необхідність дослідження правових механізмів фармацевтичної діяльності, розглянута важливість удосконалення вітчизняного державного регулювання цієї галузі, встановлені провідні принципи узгодження європейських стандартів до правової бази вітчизняного законодавства. Окреслені провідні потреби щодо встановлення ефективних засобів контролю якості, виробництва, системи реалізації та реєстрації фармацевтичної продукції на території України.

* * *

В статье определена актуальность и необходимость исследования механизмов фармацевтической деятельности, рассмотрена важность совершенствования отечественного государственного регулирования этой отрасли, обозначены ведущие принципы согласования европейских стандартов с правовой базой отечественного законодательства. Указаны основные потребности в установлении эффективных средств контроля качества производства, системы реализации и регистрации фармацевтической продукции на территории Украины.

* * *

It is given the extremely high importance and significance of the pharmaceutical industry today, it is quite logical that there is a need for an effective management system capable of carrying out the leading tasks in compliance with the regulatory provisions. A thorough analysis of the legal mechanisms of the pharmaceutical sector makes it possible to formulate a number of suggestions to improve not only special legislation but also the healthcare system as a whole.

Improving the legal regulation of pharmaceutical activity in Ukraine is understood as the implementation of a whole range of directives of European legislation aimed at introducing common standards for pharmaceutical activities and forming a single direction for the development of this industry. As a result, the question about the need for a certain harmonization of European standards of legal regulation with the peculiarities of national legislation becomes inevitable. It can be realized on the basis of a detailed analysis and careful study of the regulatory framework of the pharmaceutical sector.

Reformation of the healthcare system is one of the most important tasks for Ukraine, the main goal of which is to improve the health of the population and to improve the quality of medical care, which is directly dependent on improving the quality of the pharmaceutical sector. It is not a secret that today in Ukraine there is a rather low level of socio-economic use of the resources of the healthcare and pharmaceutical sector. The level of provision of the population with medication is absolutely not compliant with the international standards. Taking into account the above, as well as global structural processes in the economy, Ukraine's integration into the world economic community, bringing the regulatory framework of the pharmaceutical sector of Ukraine in compliance with the relevant standards is extremely important today.

The research paper deals with determining the urgency and necessity of studying legal mechanisms of pharmaceutical activity. The importance of improving the domestic state regulation of this industry is considered in the paper; the main principles of harmonization of European standards with the domestic legal framework are established. The main requirements for establishing effective means of control over quality, production, the system of sales and registration of pharmaceutical products on the territory of Ukraine are outlined.

Certain conditions for the next stage of development of the pharmaceutical sector have already been created in Ukraine, but it is to the point to note the fact that one of the key areas for improving the current state of the industry is the implementation of European legislation. The task to be solved in the near future is the introduction in Ukraine of a complex of pharmaceutical directives harmonized with European and international legislation.

Ключові слова: фармацевтична діяльність, фармацевтичний сектор, галузь охорони здоров'я, нормативно правове регулювання, правові механізми

Ключевые слова: фармацевтическая деятельность, фармацевтический сектор, здравоохранение, нормативно правовое регулирование, правовые механизмы

Keywords: pharmaceutical activity, pharmaceutical sector, healthcare industry, normative legal regulation, legal mechanisms

ВСТУП

Враховуючи те, що фармацевтична галузь є певним різновидом соціально-економічної системи, яка являє собою об'єднання людей, що взаємодіють на базі ви-

робничих відносин та спільної мети, то цілком логічною постає потреба в ефективній управляючій системі, котра реалізовує провідні задачі в рамках нормативно-правового регулювання. У зв'язку з цим аналіз правових механізмів фармацевтичного сектору дозволяє

сформулювати цілу низку пропозицій стосовно удосконалення не лише спеціального законодавства, але й для системи охорони здоров'я в цілому, що виражається у підвищенні рівня ефективності фармацевтичної діяльності та захисті національного ринку фармацевтичної продукції.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Удосконалення правового регулювання фармацевтичної діяльності в Україні з урахуванням Європейського досвіду розуміється як здійснення імплементації цілої низки директив Європейського законодавства, метою якої є впровадження спільних стандартів фармацевтичної діяльності та формування єдиного напрямку розвитку цієї галузі. В результаті чого неминучими стає питання в необхідності певного узгодження європейських стандартів правового регулювання з особливостями національного законодавства, здійснення якого можливе на підставі детального аналізу та ретельного дослідження нормативно правової бази фармацевтичного сектору.

У статті визначена актуальність та необхідність дослідження правових механізмів фармацевтичної діяльності, розглянута важливість удосконалення вітчизняного державного регулювання цієї галузі, встановлені провідні принципи узгодження європейських стандартів до правової бази вітчизняного законодавства.

МЕТА РОБОТИ

Викладене свідчить про актуальність обраної теми наукової роботи, метою якої є аналіз правових механізмів фармацевтичної діяльності, розглянута важливість удосконалення вітчизняного державного регулювання цієї галузі, встановлені провідні принципи узгодження європейських стандартів до правової бази вітчизняного законодавства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною основою роботи є наукові праці та матеріали періодичних видань, нормативно-правові акти. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу та порівняння в рамках правових досліджень.

РЕЗУЛЬТАТИ

Реформування системи охорони здоров'я є однією з найважливіших завдань України, провідною метою якої є покращення стану здоров'я населення, підвищення рівня якості медичної допомоги, що напряму залежить від підвищення рівня якості фармацевтичного сектору. Не секрет, що на сьогодні в Україні існує доволі низький рівень соціально-економічного використання ресурсів охорони здоров'я та фармацевтичного сектору. Рівень забезпечення населення лікарськими засобами є таким, що абсолютно не відповідає міжнародним стандартам. Враховуючи зазначене, а також глобальні структурні процеси в економіці, інтеграцію України до економічного світового співтовариства, приведення нормативно правової бази фармацевтичного сектору України є на сьогодні вкрай важливим.

Рівень якості системи фінансування охорони здоров'я, а також вітчизняного фармацевтичного промислового та науково-технічного потенціалу виступають провідними чинниками, що здійснюють вплив на стан-

дарті функціонування фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я. Сьогодні в Україні спостерігається обмежений обсяг державного фінансування системи охорони здоров'я, відсутність стандартизації та прозорості у сфері призначення та споживання лікарських засобів, що у своїй сукупності призводить до зростання цін на лікарські засоби і зниження фінансової доступності лікарських засобів для населення. Відтак, економічна доступність ефективних лікарських засобів та їх застосування відповідно до формулярів лікарських засобів, протоколів та стандартів лікування, на сучасному етапі є найактуальнішими задачами фармацевтичного сектору.

Отже, для реалізації окреслених задач та вирішення інших актуальних питань фармацевтичної спрямованості, було прийняте рішення щодо затвердження Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 рр. [1], провідною задачею якої є визначення перспективних напрямків та завдань фармацевтичної галузі, створення нормативно-правової бази високого рівня, у відповідності до Європейських стандартів, що здатна належним чином здійснювати регулювання фармацевтичної діяльності, окреслення соціальних пріоритетів у питанні стосовно забезпечення населення високоякісними лікарськими засобами. Концепція розвитку фармацевтичного сектору в Україні була розроблена відповідно до рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ).

Провідними задачами Концепції є встановлення певних правил, положень, норм поведінки та вимог, що регулюють правовідносини у галузі охорони здоров'я України. За роки незалежності вже було розпочато створення системи регламентації обігу лікарських засобів, відповідно до якої встановлено порядок та план дій щодо забезпечення якості, ефективності та безпечності лікарських засобів, проте, враховуючи невідповідність цієї системи Європейським стандартам, удосконалення законодавчої та нормативної бази у фармацевтичному секторі триває.

Крім того, на виконання п. 2 наказу МОЗ України від 13.09.2010 № 769 «Про затвердження концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 роки» [1] та відповідно до Положення про Міністерство охорони здоров'я України [2], затвердженого Указом Президента України від 13 квітня 2011 року № 467/2011 [3], було затверджено План заходів щодо виконання Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 рр. [4]. Відповідно до змісту вказаного Плану окреслимо деякі провідні його задачі, це: здійснення редакції Закону України «Про лікарські засоби»; запровадження Етичного Кодексу фармацевтичних працівників України; здійснення контролю за виконанням етичних норм просування на ринок лікарських засобів на підставі рекомендацій ВООЗ, ЄС та регламентів Міністерства охорони здоров'я та Академії медичних наук; здійснення регулярної актуалізації Державного формуляра лікарських засобів; розробка медичних стандартів, уніфікованих клінічних протоколів, медичної допомоги; удосконалення нормативної бази в аспекті забезпечення лікарськими засобами закладів охорони здоров'я; стосовно забезпечення науково-

інформаційної підтримки впровадження та функціонування формулярної системи; розробка та створення єдиної інформаційно-аналітичної системи забезпечення лікарськими засобами; удосконалення нормативної бази стосовно питання діяльності аптекних закладів; розробка та впровадження єдиної електронної інформаційної системи в аспекті застосування лікарських засобів, тощо [4].

Крім Концепції та Плану її реалізації деякі основні положення, що стосуються фармацевтичної галузі, закріплені в Законі України «Про лікарські засоби» [5]. Цей Закон регулює правовідносини, пов'язані зі створенням, реєстрацією, виробництвом, контролем якості та реалізацією лікарських засобів, визначає права та обов'язки підприємств, установ, організацій і громадян, а також повноваження у цій сфері органів виконавчої влади і посадових осіб.

Відповідно, до зазначеного відповідної уваги потребує такий документ, як Загальний технічний документ (Common Technical Document – CTD), що є певним стандартом для фармацевтів Європейського Союзу. Відповідно до його змісту перш ніж готовий лікарський засіб потрапить до ринку, він має бути належним чином розроблений, досліджений та зареєстрований. Крім цього, значущим документом фармацевтичного сектору є настанова «Лікарські засоби. Дослідження біоеквівалентності», яка була розроблена фахівцями ДП «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України». Провідною метою цієї настанови є здійснення впорядкування провідних питань фармацевтичного сектору відповідно Європейських стандартів. [6]. Зазначимо, що під терміном «біоеквівалентність» розуміється, відсутність суттєвої різниці в швидкості і ступені, з якою діюча речовина або її активний компонент у фармацевтично еквівалентних або фармацевтично альтернативних препаратах стають доступними в місці дії препарату при введенні в тій же молярній дозі в аналогічних умовах [7].

Загальний технічний документ (CTD) [8], прийнятий у Європейському Союзі, Сполучених Штатах Америки та Японії, встановлює вимоги щодо представлення даних досліджень біодоступності та біоеквівалентності у складі реєстраційного доось на лікарський засіб. Конкретні вимоги щодопредставлення цих даних у складі реєстраційного доось [9] залежать від типу реєстраційної форми лікарського засобу, що подається на державну реєстрацію [10].

Порядком проведення експертизи реєстраційних матеріалів на лікарські засоби, що подаються на державну реєстрацію, а також експертизи матеріалів про внесення змін до реєстраційних матеріалів протягом дії реєстраційного посвідчення, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 26 серпня 2005 р. № 426, у редакції наказу Міністерства охорони здоров'я України від 23 липня 2015 р. № 460) зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 19 вересня 2005 р. за № 1069/11349, передбачено надання у складі реєстраційного доось на лікарський засіб даних випробувань, проведених для оцінки біодоступності та/або біоеквівалентності лікарських засобів [10].

Зазначимо також, що існує певна робоча група з фармакокінетики – Pharmacokinetics Working Party (PKWP), провідною задачею якої є вирішення специ-

фічних питань стосовно фармакокінетичних досліджень. Такі рішення формуються на підставі сучасних наукових знань та нормативних вимог. В Україні також існує необхідність введення настанови, що містить актуалізовані рекомендації щодо планування, проведення та оцінки досліджень біоеквівалентності, а також представлення отриманих даних і результатів дослідження у реєстраційних доось на лікарські засоби [7].

Отже, відповідно до діючого законодавства України з оцінки біоеквівалентності порівняльним вивченням біодоступності, призначенням для визначення еквівалентності досліджуваного та інноваційного препаратів та є фармакопейною вимогою є клінічні випробування [11]. Як бачимо, проблема належного правового забезпечення досліджень біоеквівалентності має комплексний характер, оскільки потребує уваги представників клінічної, фармацевтичної та економічної галузей.

Ще одним проблемним питанням фармацевтичної спрямованості є те, що в Україні реалізуються препарати сумнівного походження, які відсутні на фармацевтичних ринках країн з розвинутою системою охорони здоров'я та державної реєстрації (ліцензування) та країнах Європейського Союзу. Деякі засоби мають статус біологічно активних добавок та виробів медичного призначення. Отже, необхідне упорядкування вітчизняного ринку генеричних лікувальних засобів з метою використання тільки тих засобів, якість та ефективність яких доведена. На сьогодні впровадження державного регулювання цін на ліки здійснюється в рамках Національного переліку основних лікарських засобів та деяких положень Господарського кодексу України [11].

Отже, враховуючи те, що державну політику фармацевтичної галузі в Україні здійснюють Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство охорони здоров'я України, Державна служба з лікарських засобів та контролю за наркотиками, Державна інспекція з контролю якості лікарських засобів, Державний Експертний Центр Міністерства охорони здоров'я України, Державний Комітет України з питань контролю за наркотиками, Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів» тощо, необхідним є у системі діючого законодавства більш системно та структурно визначати організаційно-правові засади функціонування вище перелічених суб'єктів правовідносин у фармацевтичній галузі.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день в Україні вже створені певні передумови для наступного етапу розвитку фармацевтичного сектору, проте, доцільним буде окреслити те, що одним з провідних напрямків покращення існуючого стану досліджуваної галузі є саме імплементація європейського законодавства. Завданням, що потребує вирішення у найближчій перспективі є впровадження в Україні комплексу настанов фармацевтичної спрямованості, гармонізованих з європейським та міжнародним законодавством.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 рр. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0769282-10#n11>
2. Постанова КМУ «Про затвердження Положення

про Міністерство охорони здоров'я України» від 25 березня 2015 р. № 267. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF>

3. Указ Президента України від 13 квітня 2011 р. № 467/2011. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/467/2011>

4. План заходів щодо виконання Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 рр.. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/prozatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-vikonannya-konceptsiyi-realizaciyi-derzhavnoyi-politiki-u-sferi-zmini-klimatu-na-period-do-2030-roku>

5. Закон України «Про лікарські засоби». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80>

6. Наказ МОЗ України від 02.11.2018 № 2014 «Про внесення змін до настанови «Лікарські засоби. Дослідження біоеквівалентності». URL: <http://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-02112018--2014-pro-vnesennja-zmin-do-nastanovi-likarski-zasobi-doslidzhennja-bioekvivalentnosti>

7. Настанова МОЗ "Лікарські засоби. Дослідження біоеквівалентності". Київ. 2018 р. URL: http://moz.gov.ua/uploads/1/8402-dn_20181102_2014_dod.pdf

8. The Rules Governing Medicinal Products in the European Union. Noticeto Applicants V. 2B. Common Technical Document. European Commission. Enterprise and Industry Directorate-General

9. The Rules Governing Medicinal Products in the European Union. Noticeto Applicants V. 2A Procedures for marketing authorisation Chapter 1. Marketing authorisation.

10. Наказ МОЗ України від 26 серпня 2005 року № 426 «Про затвердження Порядку проведення експертизи реєстраційних матеріалів на лікарські засоби, що подаються на державну реєстрацію, а також експертизи матеріалів про внесення змін до реєстраційних матеріалів протягом дії реєстраційного посвідчення» у редакції наказу МОЗ України від 23 липня 2015 року № 460, що зареєстрований у Міністерстві юстиції України 07 жовтня 2015 р. за № 1210/27655.

11. Вороніна І.С. Дослідження біоеквівалентності як необхідна складова державної політики щодо забезпечення населення лікарськими засобами. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2013. Вип. 26. URL: http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/7592/1/Voronina_175.pdf (дата звернення: 17.06.2018).

12. Господарський Кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

References

1. Concept of Development of the Pharmaceutical Sector of the Healthcare Sector of Ukraine for 2011-2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0769282-10#n11> (in Ukrainian).

2. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "About Approval of the Regulation on the Ministry of Health of Ukraine" № 267 dated March 25, 2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF> (in Ukrainian).

3. Decree of the President of Ukraine № 467/2011 dated April 13, 2011. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/467/2011> (in Ukrainian).

4. Plan of Measures to Implement the Concept for the Development of the Pharmaceutical Sector of the Healthcare Sector of Ukraine for 2011-2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-vikonannya-konceptsiyi-realizaciyi-derzhavnoyi-politiki-u-sferi-zmini-klimatu-na-period-do-2030-roku> (in Ukrainian).

5. Law of Ukraine "On Medicines". URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian).

6. Order of the Ministry of Health of Ukraine "About Amendments to the Instructions "Medicines - Research of Bioequivalence" № 2014 dated 02.11.2018. URL: <http://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-02112018--2014-pro-vnesennja-zmin-do-nastanovi-likarski-zasobi-doslidzhennja-bioekvivalentnosti> (in Ukrainian).

7. Instructions of the Ministry of Health "Medicines – Research of Bioequivalence", Kyiv, 2018. URL: http://moz.gov.ua/uploads/1/8402-dn_20181102_2014_dod.pdf (in Ukrainian).

8. The Rules Governing Medicinal Products in the European Union. Noticeto Applicants V. 2B. Common Technical Document. European Commission. Enterprise and Industry Directorate-General

9. The Rules Governing Medicinal Products in the European Union. Noticeto Applicants V. 2A Procedures for marketing authorisation Chapter 1. Marketing authorisation.

10. Order of the Ministry of Health of Ukraine № 426 August 26, 2005 "About Approval of the Procedure for Examination of Registration Materials for Medicinal Products Submitted to the State Registration, as well as Expert Evaluation of Materials on Making Amendments to Registration Materials for the duration of the Registration Certificate" in the version of the Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 460 dated July 23, 2015, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on October 7, 2015 under № 1210/27655 (in Ukrainian).

11. Voronina, I.S. Research of Bioequivalence as an Essential part of the State Policy of Providing Population with Medicinal Products. State Building and Local Government. 2013. Issue 26. URL: http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/7592/1/Voronina_175.pdf (in Ukrainian).

12. Economic Code of Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (in Ukrainian).

ДРОБЯЗКО

УДК 368.212:629.33

Світлана Ігорівна

drobyazko.s.i@gmail.com

FEATURES OF INSURANCE AS A ELEMENT OF ECONOMIC SECURITY OF INSURANCE SECTOR COMPANIES

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ СТРАХОВОГО СЕКТОРУ

к.е.н., доцент, професор
кафедри, Відкритий
міжнародний університет
розвитку людини "Україна"

We have identified three different groups of definitions, when we performed the content analysis of literary sources to clarify the essence of the term "insurance": relationships, type of activity and phenomenon. Taking into account the research carried out to determine the content and nature of the above categories, we have clarified their understanding as follows: the insurance product is a multi-dimensional definition for ensuring the maintenance of safety and protection of property interests of citizens and legal entities in case of occurrence of insurance

events under the agreement. Insurance service acts as a commodity with the corresponding properties – attributes: risk, conditions for the issuance of the insurance guarantee and is an integral part of the insurance product.

According to the results of the study, it is proposed to clarify the definition of "insurance market" as a complex multidimensional dynamic system based on the specifically historically social development of social protection and ensuring economic security through the implementation of economic, financial, contractual, information-and-consultation and other relations. This definition of the insurance market in terms of the system approach allows you to consider two of its subsystems: internal and external, which in their dialectical unity provides social protection against internal and external threats. The internal insurance market system contains: insurance products, a system for organization of sale of insurance policies and the formation of demand, a flexible system of tariffs, and own infrastructure of the insurer. The external subsystem is implemented through the external environment - a system of stakeholders and contact groups.

* * *

При контент аналізі літературних джерел щодо з'ясування сутності дефініції «страхування» нами було виділено три різні групи дефініцій: відносини, вид діяльності та явище. Ураховуючи проведені дослідження щодо визначення змісту й сутності вищезазначених категорій нами уточнено їх розуміння таким чином: страховий продукт є багатоаспектною дефініцією щодо забезпечення підтримки безпеки та захисту майнових інтересів громадян й юридичних осіб у разі настання страхових подій відповідно до договору. Страхова послуга виступає товаром з відповідними властивостями – атрибутами: ризиком, умови видачі страхової гарантії та є складовою страхового продукту.

За результатами дослідження, пропонується уточнити дефініцію «страховий ринок» як складну багатоаспектну динамічну систему на конкретно історично суспільному розвитку соціального захисту та забезпечення економічної безпеки на основі реалізації економічних, фінансових, договірних, інформаційно-консультаційних та інших відносин. Це визначення страхового ринку з позиції системного підходу дозволяє розглянути дві його підсистеми: внутрішню та зовнішню, що в своїй діалектичній єдності забезпечуються соціальний захист від внутрішніх та зовнішніх загроз. Внутрішня система страхового ринку містить: страхові продукти, система організації продажу страхових полісів і формування попиту, гнучка система тарифів, власна інфраструктура страховика. Зовнішня підсистема реалізується через зовнішнє оточення – систему стейкхолдерів (зацікавлених осіб, контактних груп).

Keywords: economic security, insurance sector, insurance, stakeholders, insurance product

Ключові слова: економічна безпека, страхового сектора, страхування, стейкхолдерів, страховий продукт

INTRODUCTION

Despite the fact that the domestic insurance market started to rapidly develop only at the end of the 20th century, today these insurance segments have become the most active in the financial services market, which is second to only the banking sector. The domestic and foreign scientists and specialists paid much attention to the issue of the organization of insurance, development of the insurance market and the definition of the insurance services market in the conditions of globalization and the information society.

The **PURPOSE** of the **PAPER** is to identify the features of insurance as an element of economic security of the insurance sector enterprises.

RESEARCH METHODS

The methodological and informational basis of the study is professional papers, materials of periodicals, and Internet resources.

RESULTS

Studies that are related in some way to the insurance market are numerous. The query "insurance market" in Ukrainian and Russian returns more than 93,000 sources for quoting in the scientific database Google Scholar. The query "insurance" in English returns more than one and a half million sources for quoting. This indicates a significant scientific interest in insurance issues. The scientific interest is partially connected with the pragmatic aspect - the manifestations of global and local economic crises around the world have led to an increase in research interest in such a phenomenon as the security of the state as a whole and the factor of its increase - insurance.

Let's consider the features of the etymology of insurance in the context of the historical development of society. In accordance with the pyramid of human needs of A. Maslow, the security assurance is the second level of a pyramid after satisfying physiological needs [4, p. 182]. The assurance of the safety of human life, fear of the consequences of tragic events in the unpredictable future,

need for the possibility of reduction of these threats, has led to the emergence of the field of human activities – insurance. The main physiological need of a person is food, so the first documentary evidence of the emergence of agricultural risk insurance is the Bible [5, p. 18].

The insurance is closely linked to the existence of a dichotomous connection "threat-security". It is security as a component of the national interests of the state and the search for ways of its provision arose as a subject of research thousands of years ago at the Greek philosophers (Plato, Aristotle), and Chinese and Sumerian wise men. For the first time, the expediency of maintaining the security of the state as a component of an ideal state was considered in the well-known work of Plato "Politeia". In

the event of the emergence of excessive needs, the society necessarily faces troubles, including wars, which transforms the "healthy state" into a "state that is in fever" [7]. The desire of the society to possess and consume an excess of resources leads to the conquest of new territories and the emergence of threats of loss of territories with the necessary resources.

It should be noted that the term "insurance product" is used more by foreign researchers, the main concepts of this area of research are: German school – Wolfgang Muller (informational), Haller (three-tier product), D. Farny and Anglo-Saxon School (compensation). The concept of interpretation of the definition of an "insurance product" is given in Fig. 1.

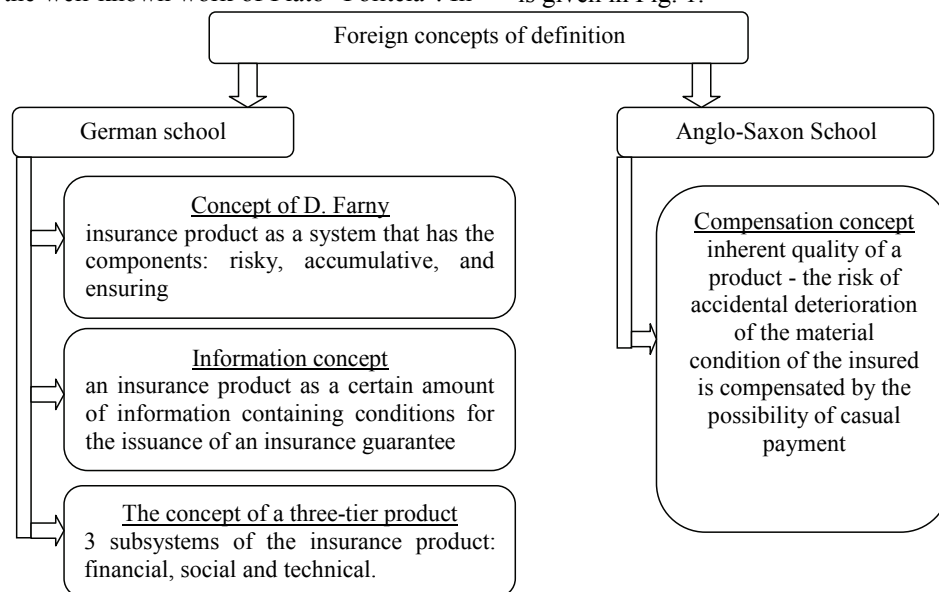

Fig. 1. Foreign concepts for the definition "insurance product" [built on the basis of [1, 2]]

So, the German school of research considers the insurance product using a systematic approach. D. Farny distinguishes three subsystems: risky, accumulative, and ensuring – he considers the existence of an insurance product from the position of risk management. The concept of a three-tier product also has three subsystems, but more emphasis is on ensuring the formation of the product: financial, social and technical.

There is also a separate area in the German school: interpretation of the insurance product from the position of the attributive approach. That is, the insurance is a carrier of a certain amount of information having a set of attributes, the main of which are the conditions for the issuance of the insurance guarantee. The attributive approach, while avoiding the usual description of the insurance product, consists in distinguishing its defining characteristic – an attribute.

The Anglo-Saxon School is primarily considering the compensatory nature of the insurance product, which provides support for the safety of the society and determines the directions of coverage of losses on the basis of determination of the risk of accidental deterioration of the material condition of the insured that is compensated by the possibility of accidental payment.

In the opinion of T.V. Syva, the difference in terms of "insurance product" and "insurance service" is from what position they should be considered: insurance company

(insurer) or client (insured) [5, 8].

So, taking into account the research carried out to determine the content and nature of the above categories, we have *clarified* their understanding as follows: the insurance product is a multi-dimensional definition for ensuring the maintenance of safety and protection of property interests of citizens and legal entities in case of occurrence of insurance events under the agreement. Insurance service acts as a commodity with the corresponding properties – attributes: risk, conditions for the issuance of the insurance guarantee and is an integral part of the insurance product.

As a specific product, the insurance service has the following features:

- the insurance service is realized at the time of signing the insurance agreement between the parties concerned, that is the policyholder may estimate the exchange value of the service rendered during the payment of the insurance premium (or part thereof) [3];
- the completeness of the consumer value of the insurance service can be estimated by the consumer in full (in the event of an insured event) or in part (in the absence of an insured event) during the whole period of service of the insurance agreement by the insurer [6].

CONCLUSIONS

So, the German school of research considers the insurance product using a systematic approach. D. Farny dis-

tinguishes three subsystems: risky, accumulative, and ensuring – he considers the existence of an insurance product from the position of risk management. The concept of a three-tier product also has three subsystems, but more emphasis is on ensuring the formation of the product: financial, social and technical. There is also a separate area in the German school: interpretation of the insurance product from the position of the attributive approach. That is, the insurance is a carrier of a certain amount of information having a set of attributes, the main of which are the conditions for the issuance of the insurance guarantee. The attributive approach, while avoiding the usual description of the insurance product, consists in distinguishing its defining characteristic – an attribute.

References

1. Jan S.R., Shah S.T.U., Johar Z.U., Shah Y., Khan F. *An Innovative Approach to Investigate Various Software Testing Techniques and Strategies*. *International Journal of Scientific Research in Science, Engineering and Technology (IJSRSET)*. 2016 URL: https://www.researchgate.net/profile/Fazlullah_Khan2/publication/303280520_An_Innovative_Approach_to_Investigate_Various_Software_Testing_Techniques_and_Strategies/links/576e56e008ae842225a849ca.pdf
2. Kirchner E., Sperling J. *EU security governance*. 2018 URL: <https://www.manchesterhive.com/view/9781526130945/9781526130945.xml>
3. Lazaridis G. *Security, insecurity and migration in Europe*. Routledge. 2016 URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=kLfeCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=%20economic%20security%20of%20the%20state&ots=mgbWFs1LdW&sig=jGe2pSwCAnTrhiDblr6b3LSqHiM&redir_esc=y#v=onepage&q=economic%20security%20of%20the%20state&f=false
4. Maslow A.A. *Theory of Human Motivation*. *Psychological Review*. 1943. № 50. pp. 370-396.
5. Kashkaryova O.V. *Historical and legal analysis of insurance as a part of the financial system*. *Law and Safety*. 2011 № 5. pp. 16-20. (in Russian)
6. Nakashydz L.V., Hilorme T.V. *Assessment of energy security in the implementation of renewable energy technologies*. *East European Advanced Technology Journal*. 2015. Vol. 4. № 8 (76). pp. 54-59. (in Ukrainian).
7. Platon. *Collected Works*. Vol. 3 (1). Moscow, 1971 (in Russian)
8. Syva T.V. *Content and characteristics of insurance services*. *Scientific herald of NLTU of Ukraine: Collection of scientific and technical works*. 2006. Issue. 16.2. pp. 294-298. (in Ukrainian).

КОМЕНТАР

щодо законопроекту про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України № 9260 від 05.11.2018 р.

Кабінетом Міністрів України внесено проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів № 9260 від 05.11.2018 (надалі Проект).

Проект було досить оперативно прийнято у першому читанні – 08.11.2018 р.

Основні положення Проекту визначені у **пояснювальній записці**. У ній зазначено, що законопроектом передбачається:

- збільшити з 1 липня 2019 р. ставки акцизного податку на тютюнові вироби на 9 %;
- підвищити з 1 січня 2019 р. ставку екологічного податку за викиди двоокису вуглецю стаціонарними джерелами;
- збільшити ставки рентної плати за користування надрами для видобування нафти і конденсату та для залізної руди;
- збільшити ставки рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів;
- з метою підвищення контролю за обігом пального відображати у Системі електронного адміністрування реалізації пального фактичний рух палива у розрізі місць зберігання (на сьогодні облік здійснюється у розрізі суб'єктів господарювання);
- здійснювати порівняння показників з СЕАРП та показників витратомірів-лічильників і рівнемірів-лічильників рівня пального у резервуарі щодо обсягів обігу та залишків пального в розрізі кодів згідно з УКТ ЗЕД, акцизних складів та розпорядників акцизних складів;
- запровадити ліцензування діяльності усіх суб'єктів господарювання, які здійснюють виробництво, зберігання, **оптову та роздрібну торгівлю паливом**;
- запровадити контроль за цільовим використанням пального, призначеного для цілей авіаційного транспорту;
- запровадити ведення в СЕАРП окремого обліку за переміщенням спирту;
- встановити нульову ставку акцизного податку на спирт етиловий, який використовується для виробництва харчового оцту, парфумерно-косметичної продукції та продукції технічного призначення;
- для забезпечення контролю за цільовим використанням спирту встановити перелік вимог до підприємств, які отримують спирт за нульовою ставкою акцизного податку, та передбачити, що такі підприємства мають бути обладнані витратомірами отриманого спирту і витратомірами обсягу виробленої продукції, інформація з яких щоденно передається у контролюючі органи;
- встановити, що норми щодо змін в адмініструванні акцизного податку пального та спирту набувають чинності з 1 липня 2019 р., а відповідальність за порушення зазначених норм – з 1 жовтня 2019 р.;
- визнати податковими агентами операторів поштового зв'язку, експрес-перевізників, які здійснювати-

муть нарахування та сплату податкових зобов'язань з податку на додану вартість до бюджету у разі ввезення на митну територію України товарів у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, у несупроводжуваному багажі.

Нижче наводимо детальний аналіз змін, що планується запровадити Проектом

1. Акцизний податок

1. Реалізація спирту етилового.

Передбачається, що реалізація спирту етилового буде оподатковуватися акцизним податком в такому самому порядку, як і реалізація пального. Дані щодо реалізації спирту етилового будуть оброблятися у системі електронного адміністрування реалізації пального та спирту етилового. Стосовно реалізації спирту етилового передбачається складання акцизної накладної.

Проектом передбачено доповнити *Підрозділ 5 Розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу п. 23* наступного змісту:

«Протягом 20 календарних днів, починаючи з 1 липня 2019 року, платник податку зобов'язаний подати контролюючому органу акт проведення інвентаризації обсягів залишку спирту етилового станом на початок дня 1 липня 2019 року».

2. Акцизні склади.

Проектом уточнено визначення акцизного складу (п. 14.1.6. ПК). А саме, доповнено, що акцизним складом вважається спеціально обладнані приміщення або територія, у яких проводиться господарська діяльність з:

- вироблення, оброблення (перероблення), змішування, розливу, пакування, фасування, зберігання, одержання чи видачі, а також реалізації спирту етилового, горілки та лікєро-горілочаних виробів;
- вироблення, оброблення (перероблення), змішування, розливу, навантаження-розвантаження, зберігання, реалізації пального.

Доповнено, що **не є акцизним складом**:

- приміщення або територія, на кожній з яких загальна місткість розташованих ємностей для навантаження-розвантаження та зберігання пального не перевищує 500 кубічних метрів, а суб'єкт господарювання – власник або користувач такого приміщення або території використовує пальне **виключно для потреб власного споживання чи промислової переробки та не здійснює операцій з реалізації пального іншим особам**;

- паливний бак, як ємність для зберігання пального безпосередньо в транспортному засобі або технічному обладнанні, пристрої.

У Податковому кодексі передбачається ввести поняття акцизного складу пересувного (п. 14.1.61 ПК) – автомобільний, залізничний, морський, річковий, повітряний, трубопровідний транспортний засіб, на якому переміщується та/або зберігається пальне або

спирт етиловий на митній території України.

3. Внесення змін до визначення поняття реалізації пального (14.1.212 ПК):

Реалізація пального або спирту етилового - будь-які операції з фізичної передачі (відпуску, відвантаження) пального або спирту етилового з **переходом права власності** на таке пальне або спирт етиловий або без такого, за плату (компенсацію) або без такої на митній території України з акцизного складу / акцизного складу пересувного:

до акцизного складу;

до акцизного складу пересувного;

для власного споживання чи промислової переробки;

будь-яким іншим особам.

Не вважаються реалізацією пального операції з фізичної передачі (відпуску, відвантаження) пального на митній території України:

в споживчій тарі ємністю до 5 літрів (включно), крім операцій з реалізації такого пального його виробниками;

для використання пального виключно для потреб власного споживання чи промислової переробки суб'єктами господарювання, які не є розпорядниками акцизного складу.

Відповідно, Проектом уточнюється поняття **розпорядника акцизного складу**.

Проектом суттєво доповнені вимоги щодо обладнання та використання акцизні складу на території яких виробляється спирт етиловий, а також пальне. Зокрема, вимоги щодо:

— обладнання витратомірами-лічильниками та рівнемірами-лічильниками,

— реєстрації розпорядниками акцизних складів усіх розташованих на акцизних складах резервуарів, витратомірів-лічильників та рівнемірів-лічильників — в Єдиному державному реєстрі витратомірів-лічильників та рівнемірів-лічильників рівня пального у резервуарі, та усіх акцизних складів — у системі електронного адміністрування реалізації пального та спирту етилового (п. 230.1.2).

— щоденного формування та передавачі до податкових органів розпорядниками акцизних складів електронних документів з даними щодо фактичних залишків пального на початок та кінець доби та добового фактичного обсягу отриманого та реалізованого пального (п. 230.1.3).

Проектом передбачено перехідне положення, що платники акцизного податку зобов'язані з 1 травня 2019 р. до 1 червня 2019 р. зареєструвати в системі електронного адміністрування реалізації пального усі акцизні складу, розпорядниками яких такі платники податку будуть станом на 1 липня 2019 р. (п. 21 Підрозділу 5. Розділу XX Перехідні положення ПК).

Проектом передбачене суттєве підвищено штрафу за не обладнання акцизного складу — з 15000 до 150000 грн. (п. 128¹.1), а також встановлення штрафів:

— за відсутність реєстрації акцизних складів в розмірі 1 000 000 грн. (128¹.2 ПК);

— за незабезпечення своєчасної передачі електронних документів, що містять дані щодо фактичних залишків пального та обсягу обігу пального або спирту етилового — у розмірі 1 000 грн. (п. 128¹.3 ПК).

Проте, Проектом передбачається, що вищезазначені

штрафні санкції за необладнання акцизного складу (п. 128¹.1) застосовуються:

з 1 липня 2019 р. — до розпорядника акцизного складу, на акцизному складі якого розташовано резервуари, загальна місткість яких перевищує 20000 куб. м.;

з 1 жовтня 2019 р. — до розпорядника акцизного складу, на акцизному складі якого розташовано резервуари, загальна місткість яких перевищує 1000 куб. м., але не перевищує 20000 куб. м.;

з 1 січня 2020 р. — до розпорядника акцизного складу, на акцизному складі якого розташовано резервуари, загальна місткість яких не перевищує 1000 куб. м. (п. 18 Підрозділу 5. Розділу XX Перехідні положення ПК).

А штрафні санкції за відсутність реєстрації акцизних складів та незабезпечення своєчасної передачі електронних документів (1281.2 — 1281.3) — передбачається застосовувати з 1 жовтня 2019 р. (п. 24 Підрозділу 5 Розділу XX Перехідні положення ПК).

4. Зміни ставок акцизного податку.

5. Розширення функцій податкових органів стосовно реалізації пального (ст. 19¹, ст. 288 ПК).

Проектом планується поширити контролюючі функції податкових органів на запобігання та виявлення порушень законодавства у сфері виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів та пального.

6. Зміни та доповнення до вимог щодо складання акцизних накладних.

Зокрема, Проектом доповнені обов'язкові реквізити складання акцизних накладних (стаття 231 ПК).

Змінені та доповнені вимоги стосовно складання акцизних накладних у разі здійснення операцій з реалізації пального, які передбачають відпуск пального через паливороздавальні колонки на автомобільних заправних станціях.

Змінені та доповнені вимоги стосовно того, хто саме має реєструвати акцизні накладні. Такі накладні можуть складатися в одному або у двох примірниках.

Акцизна накладна складається в одному примірнику особою яка реалізує пальне або спирт етиловий, у разі його реалізації:

а) з акцизного складу:

для власного споживання чи промислової переробки або на обсяги втраченого / зіпсованого / знищеного пального або спирту етилового;

будь-яким іншим особам — не платникам податку;

б) з акцизного складу пересувного:

для власного споживання чи промислової переробки або на обсяги втраченого / зіпсованого / знищеного пального або спирту етилового;

будь-яким іншим особам — не платникам податку.

Акцизна накладна складається в двох примірниках особою яка реалізує пальне або спирт етиловий, у разі його реалізації:

а) з акцизного складу до іншого акцизного складу;

б) з акцизного складу до акцизного складу пересувного;

в) з акцизного складу пересувного до іншого акцизного складу пересувного;

г) з акцизного складу пересувного до акцизного складу.

При цьому перший примірник реєструється в Єдиному реєстрі акцизних накладних, а другий примірник в день її складання надсилається розпоряд-

нику акцизного складу – отримувачу пального або спирту етилового, який зобов'язаний зареєструвати цей примірник в ЄРАН після реєстрації першого примірника в ЄРАН та отримання пального або спирту етилового на акцизний склад/акцизний склад пересувний.

Зміна строків реалізації акцизних накладних.

Чинним податковим кодексом передбачений 15-денний строк реєстрації акцизної накладної.

Проектом передбачається встановити наступні строки реєстрації акцизних накладних (п. 231.6 ПК):

акцизних накладних, складених при реалізації пального з акцизного складу, який є місцем роздрібною торгівлі паливом, на яке отримано ліцензію на право роздрібною торгівлі паливом, – не пізніше п'ятнадцяти календарних днів, наступних за датою їх складання;

першого примірника акцизної накладної – у день складання такої акцизної накладної, але не пізніше здійснення операції з реалізації пального або спирту етилового;

другого примірника акцизної накладної – не пізніше трьох календарних днів, наступних за днем отримання пального або спирту етилового на акцизний склад розпорядником акцизного складу – отримувачем пального або спирту етилового;

розрахунку коригування – не пізніше трьох календарних днів, наступних за датою його складання.

Окрім того, передбачається доповнити п. 120².2 ПК штрафною санкцією:

відсутність з вини платника акцизного податку, який отримав пальне та спирт етиловий, реєстрації в Єдиному реєстрі акцизних накладних другого примірника акцизної накладної / другого примірника розрахунку коригування, – тягне за собою накладення штрафу в розмірі 2 відсотків суми акцизного податку з відповідних обсягів пального або спирту етилового, зазначених в такій акцизній накладній / розрахунку коригування.

Проте, даний штраф почне застосовуватися з 1 жовтня 2019 р. (п. 24 Підрозділу 5 Розділу XX Перехідні положення ПК).

Зменшення ліміту реєстрації акцизних накладних (Σ АНакл) на показник Σ АМитнЕкспорт – загальний обсяг пального або спирту етилового, вивезеного за межі митної території України, оформленого належним чином митними деклараціями (п. 232.3 ПК).

7. Перехідні положення щодо реалізації пального.

Проектом доповнено Підрозділ 5 Розділу XX Перехідні положення ПК п. 22 наступними вимогами щодо реєстрації акцизних накладних на реалізацію пального:

1) акцизні накладні, складені до 30 червня 2019 р. та не зареєстровані, не підлягають реєстрації в ЄРАН; акцизні накладні, складені у липні 2019 р. реєструються в ЄРАН не пізніше п'ятнадцяти календарних днів, наступних за датою їх складання;

2) Для розподілу обсягів залишків пального, які обліковуються у платників податку в системі електронного адміністрування реалізації пального станом на 1 липня 2019 р., між акцизними складами / акцизними складами пересувними, де такі обсяги залишків пального знаходяться фактично станом на 1 липня 2019 р. та/або з яких проведені операції з реалізації

пального до 30 червня 2019 р., на які станом на 1 липня 2019 р. не зареєстровані акцизні накладні в Єдиному реєстрі акцизних накладних (далі – розподіл обсягів залишків пального):

а) платники податку, у яких станом на 1 липня 2019 р. в системі електронного адміністрування реалізації пального обліковуються обсяги залишків пального, зобов'язані:

скласти акцизні накладні в двох примірниках, перший з яких зареєструвати в Єдиному реєстрі акцизних накладних до 3 липня 2019 р. на такі обсяги, із зазначенням в акцизних накладних акцизних складів, де такі обсяги фактично знаходяться та/або з яких проведені операції з реалізації пального до 30 червня 2019 р., на які станом на 1 липня 2019 р. не зареєстровані акцизні накладні в Єдиному реєстрі акцизних накладних, та їх розпорядників шляхом заповнення обов'язкових реквізитів акцизної накладної, передбачених підпунктами «г», «т», «з» та «и» пункту 231.1 статті 231 цього Кодексу;

передати до 3 липня 2019 року розпорядникам акцизних складів, з акцизних складів яких проведені операції з реалізації пального до 30 червня 2019 року, на які станом на 1 липня 2019 року не зареєстровані акцизні накладні в ЄРАН, інформацію щодо таких операцій з реалізації пального;

б) після виконання платником податку вимог підпункту «а» цього пункту щодо відповідного розпорядника акцизного складу, такий розпорядник зобов'язаний:

зареєструвати в ЄРАН другий примірник отриманої акцизної накладної, складеної платником податку згідно підпункту «а» цього пункту;

до 5 липня 2019 р. скласти та зареєструвати в ЄРАН акцизні накладні на операції з реалізації пального, проведені з його акцизного складу до 30 червня 2019 р., на які станом на 1 липня 2019 р. не зареєстровані акцизні накладні в ЄРАН.

8. Проектом передбачається доповнити с. 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення наступними штрафними санкціями:

– за переміщення пального або спирту етилового транспортними засобами, що не зазначені в митних деклараціях або в акцизних накладних – від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів з конфіскацією пального або спирту етилового та транспортних засобів, чи без такої,

– за зберігання пального або спирту етилового на акцизному складі/акцизному складі пересувному, обсяги якого не зазначені в митних деклараціях або в зареєстрованих акцизних накладних, заявках на поповнення обсягу залишку пального або спирту етилового, а також реалізація пального або спирту етилового з не зареєстрованого акцизного складу, – від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією пального або спирту етилового, транспортних засобів, ємностей та обладнання, що використовувалося для зберігання та реалізації такого пального або спирту етилового, грошей, одержаних внаслідок вчинення цього адміністративного правопорушення, чи без такої.

9. Запроваджуються вимоги щодо ліцензування діяльності з оптової та роздрібною торгівлі, збе-

рігання пального.

1. Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» поширено на реалізацію пального. Назву закону змінено на *Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального» (надалі Закон).*

У Законі планується **визначити поняття:** місце виробництва пального, місце зберігання пального, місце оптової торгівлі паливом, місце роздрібної торгівлі паливом, виробництво пального, зберігання пального, **оптова торгівля паливом, роздрібна торгівля паливом.**

Проектом планується передбачити вимоги щодо ліцензування діяльності з:

- виробництва пального (ст. 2 Закону),
- імпорту, експорту, оптової торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами, **імпорту або експорту пального, оптової чи роздрібної торгівлі паливом та зберігання пального (ст. 15 Закону).**

II. Податок на додану вартість

1. Проектом передбачається **визначити в якості податкових агентів оператора поштового зв'язку, експрес-перевізника** при ввезенні товарів на митну територію України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях у несупроводжуваному багажі (180.2¹ ПК).

Суми ПДВ, сплачені оператором поштового зв'язку, експрес-перевізником, виключаються з ШНакл.

2. **Стосовно оподаткування ПДВ орендної плати за земельні ділянки, що перебувають у державній або комунальній власності.**

Чинною редакцією ПК (ст. 197.1 ПК) передбачене звільнення від оподаткування ПДВ операції з орендної плати за земельні ділянки, що перебувають у власності держави або територіальної громади, якщо така орендна плата повністю зараховується до відповідних бюджетів.

Проектом передбачається внести зміни до ст. 197.1

ПК та уточнити, що звільняються від оподаткування ПДВ операції з постачання послуг з надання в оренду (**суборенду**) земельних ділянок, що перебувають у власності держави або територіальної громади, якщо кошти за такі послуги у повному обсязі сплачуються **безпосередньо на відповідні рахунки органів, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів.**

3. Передбачені вимоги щодо оподаткування ПДВ вартості ввезених на митну територію України товарів, сумарна фактурна вартість яких перевищує еквівалент **100 євро**, для одного одержувача – фізичної особи, в одній депеші від одного відправника у міжнародних поштових відправленнях або в одному вантажі експрес-перевізника від одного відправника у міжнародних експрес-відправленнях (з 1 січня 2019 р. по 30 червня 2019 р. сумарна фактурна вартість яких перевищує **150 євро**).

III. Інші зміни та доповнення

1. Передбачається внести зміни щодо **порядку розстрочення, відстрочення грошових зобов'язань чи податкового боргу.** А саме, встановити (п. 100.9 ПК), що рішення про розстрочення, відстрочення грошових зобов'язань чи податкового боргу, а також про перенесення строків сплати розстрочених, відстрочених сум або їх частки щодо загальнодержавних податків та зборів на строк, що виходить за межі одного та / або більше бюджетних років приймається керівником Державної фіскальної служби України (**без будь-яких винятків**), про що повідомляється Міністерству фінансів України.

2. Передбачається внести зміни щодо порядку видачі та погашення податкових векселів.

3. Збільшено ставку екологічного податку за викиди двоокису вуглецю.

4. Збільшені ставки рентної плати, у тому числі перехідні ставки.

ТУМАНЯН Анна Оганесівна,
аудитор АФ "Аналітик"
af.analitik.ua@gmail.com

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку – це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?**1. Значна (!) економія коштів на ведення бухобліку:**

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру;**
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції – це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.**4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.**

І нарешті – з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно – це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua